

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

LII год. од изласка
XXIX год. непрекидног излажења

Нови Сад, октобар, 1980.
Број 10

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Бранко Петрић	Методика, терминологија и језик одлука у кривичном поступку
Лида Бајић	Поједине разлике у инкриминисању силовања у новом југословенском кривичном законодавству

ПРИКАЗ

Др Никола Воргић	С. Трива — В. Белајец — М. Дика: Судско извршно право

ПРАВНА ПРАКСА

Др Јован Гуцуња	Заједнички ставови републичких и покрајинских судова

САОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора

НЕКРОЛОГ

Др Лука Петошевић
Др Милан Лазић

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

LII год. од изласка
XXIX год. непрекидног излажења

Нови Сад, октобар, 1980.
Број 10

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Бранко Петрић
судија Врховног суда Војводине

МЕТОДИКА, ТЕРМИНОЛОГИЈА И ЈЕЗИК ОДЛУКА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

У току кривичног поступка доноси се низ разноврсних одлука којима се решавају поједина процесно-правна или материјално-правна питања. Зависно од стадија, или фазе, кривичног поступка и суштине питања која се решавају, одлуке доноси надлежан орган и то у облику: наредбе, решења и пресуде — члан 115. ст. 1. Закона о кривичном поступку. Сем ова три облика одлука у кривичном поступку се не може донети ни једна друга врста одлуке. Пресуду може донети само суд након спроведеног одговарајућег поступка, а наредбе и решења могу донети и други органи (јавни тужилац и овлашћени органи унутрашњих послова) када учествују у кривичном поступку — члан 115. ст. 2. (члан уз који није наведен Закон односи се на Закон о кривичном поступку).

Закон о кривичном поступку тачно је одредио када се може, и мора донети која врста одлуке, као и орган који је надлежан да донесе, односно који је дужан да донесе одговарајућу одлуку, а посебно је предвиђена основна садржина одлука. Садржина сваке одлуке дата је генерално за сваку врсту одлуке, али тако да се тек у конкретном доношењу одлуке мора испунити одговарајућа садржина задовољавајући основне формалне садржаје одлуке. Закон о кривичном поступку одређено предвиђа формалне саставне делове сваке одлуке, тако да се присуством свих тих предвиђених елемената — наравно уз њихово објективно и садржајно остварење — добија одгова-

рајућа и законита одлука. Овде треба одмах указати да само формално задовољавање елемената форме било које одлуке, уколико она нема и своју материјално-правну садржину, није законит поступак и у суштини не може објективно представљати ваљану одлуку у кривичном поступку.

Пошто свака одлука мора да има одређену форму и садржину то је од значаја у којој мери се форма и садржина поклапају и допуњавају, односно када постоји несклад између форме и садржине, односно када недостатак у форми или садржини — односно и у форми и у садржини — има и какве реперкусије на суштину одлуке и на могућност правног дејства у поједином случају. Наравно, да је јасно да одлука која нема процесно-правно или материјално-правно одговарајући основ не може опстати, без обзира на форму која може бити и задовољавајућа. То практично значи да форма без садржине не може да надомести ваљаност било које одлуке, јер је објективно форма предвиђена да би садржина била дата на одговарајући начин.

Свака одлука у кривичном поступку има свој ужи и шири значај. Ужи значај је функција одлуке унутар кривичног поступка тиме што се решава неко питање процесно-правног или материјално-правног карактера, односно што се решавају питања од којих зависи спровођење, ток или окончање кривичног поступка. Шири значај одлука у кривичном поступку је одраз одлуке на спољни свет — ван субјеката поступка — за остваривање одређеног утицаја на формирање свести о законитости и поступања органа кривичног гоњења и развијању социјалистичког морала кроз пресуде. Како због свог ужег, а тако исто и због свог ширег значаја свака одлука, а поготово пресуда, мора одговарати одређеним методолошким, термиолошким и језичким нормативима и захтевима. Наравно да се опет не ради о неким строгим и непроменљивим нормама и шаблонима (јер се такви и не могу дати), већ о неопходним захтевима које свака одлука мора да испуњава да би задовољила онај степен јасноће, разумљивости и одређености који јој даје квалитет правне сигурности и законитости. При томе треба имати у виду да се ту не ради о неким недостижним и недоступним идеалним захтевима, већ о једноставним и релативно обичним стварима, које захтевају нешто веће обраћање пажње на низ — иначе познатих а и законом нормираних -- питања и проблема у доношењу и изради одлука. Коначно, без обзира на методичку обраду, терминологију и језик одлуке увек је основана претпоставка, без које се не може, да је одлука — без обзира која — процесно-правно и материјално-правно основана и законита.

Полазећи од тога да је пресуда најважнија и најзначајнија одлука која се доноси у кривичном поступку, нарочито имајући у виду њен, како ужи тако и шири, значај, питање методологије израде пресуде ће бити детаљније разматрано, а наредбе и решења само уколико је најнеопходније, имајући у виду да се извесне ствари из области методологије, терминологије и

језика у одређеној мери односе истоветно и на решења. Уосталом, из садржине излагања питања и проблема јасно ће се видети која се питања или проблеми односе на поједину врсту одлука, с тим што ће се питања терминологије и језика третирати само укратко.

I. ИЗРАДА ОДЛУКА

Свака одлука, сем објективне законске основе, мора имати одговарајућу форму, саставне делове чије присуство указује на ваљаност одлуке са формалне стране, али такође и на одређену суштину. Предвиђена форма није формалистичка бесмислица без садржаја, јер придржавање одређене форме захтева испуњавање одређених процедуралних захтева који дају конкретан садржај свакој одлуци. Закон о кривичном поступку је за неке одлуке изричито предвидео садржај и форму, а за неке је дао само генерално упутство о врсти одлуке која се има донети, с тим што је зависно од стадија поступка за доношење надлежан одговарајући орган.

Пошто се у кривичном поступку може донети велики број одлука од стране разних органа, то је Закон тачно предвидео и када и који орган може, или мора, донети одговарајућу одлуку. Наравно да уз сваку одлуку није наведена и форма одлуке, већ је за неке генерално предвиђена форма а за неке посебно. Тако је на пример у принципу одређено да наредба не садржи образложење, док је изузетно предвиђено да се наредба о претресању доноси са образложењем (члан 207. ст. 1). Решења се по правилу доносе са образложењем (осим неких на главном претресу), а такође и пресуде (сем изузетка из члана 443. стр. 5).

1. Пресуда

Једина врста одлуке којој је Закон о кривичном поступку изричито предвидео форму у пуној мери је првостепена пресуда и то без обзира да ли се ради о одбијајућој, ослобађајућој или осуђујућој пресуди — члан 357. Према одредби става 1. члана 357. пресуда мора имати: увод, изреку и образложење, а у следећим ставовима је одређено шта треба да садрже поједини делови пресуде.

Увод пресуде

У члану 357. ст. 2. изричито је наведено шта мора да садржи увод пресуде како би се видело ко је донео пресуду, у којој ствари, ко су странке и време објављивања пресуде. Но, и поред тога често у пресудама нема свих неопходних података, а има случајева да се уносе непотребни и сувишни подаци.

У уводу пресуде мора бити наведено кривично дело за које је оптужено одређено лице. У том правцу довољно је навести законску нумерацију одређеног кривичног дела, а без цитирања и законског назива кривичног дела, јер се навођењем и назива увод непотребно претрпава, а ово поготово када је у питању стицај већег броја кривичних дела па тако увод постаје и непрегледан. Пун назив кривичног дела треба навести у изреци пресуде (члан 351. ст. 1. тач. 2) као и у уводном делу образложења — где се мора видети шта је предмет оптужбе.

Није редак случај да се из увода пресуде не види да ли је главни претрес био јаван, а то се мора видети из увода пресуде, јер ако је са главног претреса била искључена јавност то мора бити посебно образложено у образложењу пресуде, али исто тако мора бити назначено и у уводу пресуде, па се мора и навести да ли је главни претрес одржан уз искључење јавности (у целини или делимично).

Чест је случај да се из увода не види да ли је оптужени имао браниоца или није, а има случајева да се каже да је на главном претресу био „бранилац оптуженог“ али се не наводи који. Закон је међутим, јасан и тражи да се наведе име и презиме браниоца, као и за тужиоца, законског заступника и пуномоћника.

Скоро редовно у уводу пресуде се наводи службена ознака и датум оптужног акта (оптужница или оптужног предлога) јавног тужиоца, што је потпуно сувишно. Довољно је навести о ком оптужном акту се ради и за које кривично дело, а детаљно навођење броја и датума треба дати у уводном делу образложења. Ово стога што се из образложења мора видети шта је било предмет оптужбе, по ком оптужном акту, те да ли је јавни тужилац остао при првобитном оптужењу односно да ли је на главном претресу мењао оптужбу (члан 337) или је проширивао (члан 338). Када је у питању оштећени као тужилац или приватни тужилац, онда је у уводу довољно навести име и презиме тужиоца и врсту оптужног акта (оптужница, оптужни предлог, приватна тужба) као и кривично дело.

Врло је чест случај да је у уводу наведено да се поступак води по оптужници (или оптужном предлогу) „јавног тужилаштва“ што је потпуно неприхватљиво и показује непознавање конструкције кривичног поступка. У члану 147. тач. 6. изричито је наведено да је тужилац: „јавни тужилац, приватни тужилац и оштећени као тужилац“ а у тачки 7. да су странке: „тужилац и окривљени“. Према томе, није странка „јавно тужилаштво“ као организација, већ јавни тужилац као носилац овлашћења у кривичном поступку која произилазе како из одговарајућих одредаба Закона о јавном тужилаштву тако и из одредаба Закона о кривичном поступку. При томе треба имати у виду да Закон о кривичном поступку увек наводи „јавног тужиоца“ као овлашћеног процесног субјекта (члан 45—51, 151. ст. 1, 153. ст. 1, 155, 158 ст. 1. и низ других) а нигде не наводи термин „јавно тужилаштво“. Термин „јавно тужилаштво“ наводи се само у

једном случају у закону (члан 128. ст. 1) када се говори о достављању одлука и писмена јавном тужиоцу, тако да се достављање врши „предајом писарници јавног тужилаштва“, што само значи да се одлуке и писмена не морају предати лично јавном тужиоцу већ писарници јавног тужилаштва, а од дана предаје писмена писарници јавног тужилаштва теку рокови јавном тужиоцу у свим случајевима када су у питању процесне радње везане за рок.

Посебно питање је навођење дана објављивања изречене пресуде. Закон о кривичном поступку изричито захтева да у уводу првостепене пресуде буде наведен дан објављивања пресуде — члан 357 ст. 2 *in fine*, али се том захтеву у пресудама врло често не удовољава. Наиме, у уводу пресуде стоји да је одржан јавни главни претрес одређеног дана (или одређених дана ако је главни претрес трајао два или више дана) у присуству тужиоца, оптуженог и других субјеката те да је донета и објављена пресуда, али се не наводи дан објављивања пресуде. У таквим случајевима се само може претпостављати да је пресуда објављена истог дана када је главни претрес одржан (или последњег дана одржавања, ако је трајао два или више дана), али то није увек сигурно, поготово не у компликованим случајевима или када се ради о обимним предметима, тако да је неопходно дуже већање и гласање (члан 116—118) па је онда основанија претпоставка да пресуда није објављена истог дана када је окончан главни претрес. Треба имати у виду да се пресуда не може донети и објавити истог дана и онда када је главни претрес завршен по протеку радног времена тако да би већање, гласање, изрицање и објављивање пресуде могло да се изврши далеко по протеку радног времена, а што није увек могуће, због других обавеза судија—поротника, могућности службе обезбеђења и сл., па се објављивање пресуде оставља за следећи радни дан, а могуће је да се објављивање пресуде одложи и због других разлога. Но, без обзира на разлоге одлагања објављивања пресуде то одлагање мора бити видљиво одмах из увода писмено израђене пресуде, а ово због тога што је одлагање објављивања пресуде некад дозвољено а некад и није. У редовном поступку одлагање објављивања пресуде могуће је до три дана — члан 352. ст. 1, а у скраћеном поступку те могућности нема већ се пресуда мора донети и објавити одмах по закључењу главног претреса — члан 443. ст. 3. Због тих разлога и постоји обавеза да се у уводу писмено израђене пресуде наведе дан објављивања.

Време објављивања пресуде није без значаја у односу на нека процесна права и овлашћења и због тога оно мора бити фиксирано и јасно утврђено. На пример, јавни тужилац се може одрећи права на жалбу одмах по објављивању пресуде у редовном поступку — члан 361. ст. 2, а у скраћеном поступку од жалбе се могу одрећи одмах и тужилац и оптужени — члан 443. ст. 5. Даље, јавни тужилац може користити право подношења нове оптужнице на основу члана 355. ст. 1. по објављи-

вању пресуде — уз одрицање од жалбе против ослобађајуће пресуде донете на основу члана 350. тач. 3, а сем тога има још процесних ситуација које су везане за објављивање пресуде. Због свих наведених разлога неопходно је да се увек из увода писмено израђене првостепене пресуде јасно види тачан дан објављивања пресуде и то тако што ће се одређено навести ког дана је пресуда објављена, а да не остане места никаквој сумњи. У случајевима када је главни претрес трајао један дан и одмах објављена пресуда у уводу треба навести ког дана је одржан главни претрес и при крају увода навести „и истог дана јавно објавио“ тако да нема сумњи када је пресуда објављена. Ако је главни претрес трајао два или више дана онда треба навести тачно све дане када је главни претрес одржаван и на крају увода навести тачан датум објављивања пресуде нпр.: „након одржаног јавног главног претреса на дане 8, 9, 10. и 11. септембра 1980. године донео је и 11. (или 12) септембра 1980. године јавно објавио пресуду“ па је на тај начин несумњиво када је одржаван главни претрес и када је пресуда објављена.

Доста је распрострањена пракса да се у уводу наводи да је пресуда донета након „усменог, јавног главног претреса“, при чему је придев „усмен“ непотребан и сувишан. Главни претрес је увек усмен и контрадикторан, а изузеци од усмености су рестриктивно и таксативно набројани (члан 333) тако да је навођење да је главни претрес био „усмен“ не само сувишно већ показује и несхватање карактера основних принципа наше кривичне процедуре. По тој логици би у уводу пресуде требало навести да је претрес био и контрадикторан, да је примењени принцип слободне оцене доказа, да је био законит и тако навести све принципе наше кривичне процедуре (члан 1—21) што наравно нико не чини нити треба да чини. Према томе, у уводу треба да се налази само оно што закон захтева и налаже, а ни више ни мање.

У уводу пресуде лице против кога се води кривични поступак се први пут именује, па се каже да је или „окривљени“ или „оптужени“. И један и други термин су одговарајући, јер се у члану 147. тач. 4. каже да је израз „окривљени“ општи назив за окривљеног, оптуженог па и осуђеног, с тим што наравно да у првостепеној пресуди не долази у обзир термин „осуђени“. Међутим, било да се употреби израз „оптужени“ било израз „окривљени“ треба у целој пресуди надаље употребљавати истоветан израз, јер би мешање израза могло — поготово код неупућених — изазвати дилеме у погледу статуса лица на које се пресуда односи. Мешање израза сем тога указује и на небрижљивост онога који израђује пресуду.

Наравно, да на почетку увода пресуде мора бити наведен назив суда и службени број и датум пресуде.

Као што се види већ сам увод писмено израђене првостепене пресуде захтева низ јасно и одређено утврђених података да би одговарао законским одредбама, а то значи да већ и уводу пре-

суде треба посветити озбиљну пажњу. Ово тим пре што и сам увод на неки начин указује како се приступило изради целе пресуде.

Изрека пресуде

Најважнији део пресуде, који треба да буде и основ за извршење, је изрека пресуде. Садржај изреке пресуде предвиђен је у члану 357. ст. 3—5, а ако је у питању осуђујућа пресуда онда и у чл. 351. Не улазећи у суштину садржаја изреке пресуде, у питање идентитета оптужбе и пресуде, питање кривичних санкција и других одлука у изреци, указаћемо само на нека питања која у пракси представљају недостатке који пресуде чине више или мање мањкавима, понекад и неразумљивим тако да садрже и битну повреду одредаба кривичног поступка из члана 364. ст. 1. тач. 11.

Као прво, изрека пресуде треба да буде сажета и да садржи само елементе бића одређеног кривичног дела, без сувишних појединости које нису од значаја за постојање кривичног дела. Описи радње извршења често садрже низ података који могу бити од интереса за образложење пресуде али не и за изреку. Нарочито се често у изрекама пресуде за кривична дела угрожавања саобраћаја налазе сувишне појединости као нпр.: број путника у возилу, марка и боја возила, полазно и одредишно место вожње, врста терета — ако је у питању теретно возило и томе слично. Ови вишкови су углавном резултат некритичног преузимања целокупног текста из описног дела оптужнице или оптужног предлога, а последица су страха да оптужба не буде у целости решена. Наравно да није увек лако и једноставно саставити идеалан опис радње извршења, али је дужност суда да изреку пресуде компонује сажето, јасно и прегледно, а да из описа изостави све оно што је сувишно, јер изостављање небитних елемената из изреке пресуде не може представљати нерешену оптужбу — уколико је донета одлука о свим елементима бића кривичног дела које је предмет оптужбе. Јасно је да у таквим случајевима треба добро познавати све елементе бића конкретног кривичног дела и онда неће бити дилема о томе шта треба да садржи изрека пресуде. Ако се ради о вербалним деликтима, онда изрека мора да садржи све изразе односно инкриминације које су у питању, а у случајевима кривичних дела извршених путем штампе изрека мора садржавати цео инкриминисани напис или део списка који садржи одређене инкриминације.

У случајевима кривичних дела код којих је штета односно прибављена имовинска корист елеменат бића кривичног дела (проневера, плачка, злоупотреба службеног положаја или овлашћења, несавестан рад у служби, несавесно пословање у привреди, угрожавање саобраћаја и слично) износ утврђене штете односно прибављене имовинске користи мора се поклапати са досуђеном

накнадом штете или одузетом имовинском користи, јер ако ту има неслагања онда је у питању противречност у самој изреци пресуде и тада стоји повреда из члана 364 ст. 1. тач. 11. због које се пресуда мора укинати. Ово стога што се висина штете односно имовинска корист, када су елементи бића кривичног дела, мора у кривичном поступку несумњиво утврдити, па када се штета или корист тако утврди, онда накнада штете или одузимање имовинске користи мора бити досуђено у истом износу. Ако се штета односно имовинска корист утврди у једном износу а накнада штете досуди у другом износу или одузме имовинска корист у другом износу онда је очигледно да ни штета ни имовинска корист нису несумњиво утврђене. Разлика између утврђене штете односно остварене имовинске користи и досуђене накнаде штете односно одузете имовинске користи може постојати само у случају ако је штета делимично (или у целини) накнађена односно ако је одузимање имовинске користи на други начин компензирано.

Посебни проблеми појављују се код субјективног односно објективног конекситета, јер се и ту у пресуди полази од композиције оптужног акта. Ако је оптужено више лица онда је јасно да у оптужном акту мора бити утврђен неки редослед, по било ком критеријуму, али то ипак не значи да тај исти редослед мора да буде задржан и у пресуди, мада је и то могуће. Када је једно лице оптужено као извршилац, друго као подстрекач а треће као помагач онда је логично да у оптужном акту на првом месту буде извршилац, на другом подстрекач а на трећем помагач. Ако суд утврди истоветан однос свих оптужених у извршењу кривичног дела као у оптужном акту, онда је нормално да и редослед у пресуди буде истоветан као и у оптужном акту. Уколико суд утврди да је оптужени подстрекач у ствари извршилац, оптужени помагач у ствари подстрекач а оптужени извршилац у ствари помагач — а суд је овлашћен на такво утврђивање — онда је јасно да у изреци пресуде не треба да остане исти редослед оптужених већ тај редослед треба да буде усклађен са обликом учешћа сваког оптуженог у извршењу кривичног дела. Међутим, није редак случај да и поред несумњиво другачије утврђених облика учешћа појединих оптужених у извршењу кривичног дела редослед остане исти као и у оптужном акту. Ово је такође последица некритичног прилаза утврђеном чињеничном стању и објективном стању ствари.

Када се пресудом одлучује о више оптужених и више кривичних дела онда је посебно питање навођење правне оцене дела у изреци пресуде. Прилично је раширена пракса да се у изреци, по појединим тачкама, опишу све радње извршења било појединих извршилаца било саучесника, па да се на крају изреке наводе правне оцене појединих кривичних дела позивајући се на редне бројеве тачака изреке пресуде. Такав метод обраде изреке је неприхватљив из више разлога. Прво, при коначном навођењу правних квалификација постоји опасност да се изостави квалификовање неке радње (чега у пракси има) тако да

остане без одлуке део пресуде. Друго, при таквом поступку је могућа замена квалификација (чега такође има у пракси) тако да се неке радње онда потпуно погрешно квалификују. Треће, таква обрада ствара непрегледност пресуде јер је — нарочито када је изрека опширна са бројним делима — тешко утврдити која се квалификација односи на који опис радњи и обратно, а некад изазива сумњу у погледу стварне правне оцене појединих описа радњи извршења. Четврто, у таквој ситуацији је могуће да се за неко дело у стицају не утврди појединачна казна (чега у пракси има). Најзад, законски је најприхватљивије да се иза сваког описа радње извршења одмах наведе законски назив дела и која је одредба кривичног закона примењена. При томе треба имати у виду да стоји повреда закона ако је наведен само члан кривичног закона који има више ставова а није наведен став који је примењен.

Посебно питање и проблем је утврђивање појединачних казни за кривична дела у стицају и изрицање јединствене казне на основу члана 48. КЗ СФРЈ. Не улазећи у то како се приликом већања и гласања утврђују казне за поједина кривична дела и како се изриче јединствена казна, указаћемо само на неке крупне недостатке у вези примене одредаба о стицају. У члану 48. КЗ СФРЈ је тачно, јасно, и одређено утврђено како и на који начин се утврђују појединачне казне и изриче јединствена казна, а у члану 357. ст. 5. одређено је да се у изреку пресуде имају унети казне утврђене за свако поједино кривично дело а затим казна која је изречена за сва дела у стицају. То значи да се за поједина дела у стицају не изриче казна већ се она само УТВРЂУЈЕ па се тек за сва дела у стицају изриче казна применом правила из члана 48. ст. 2—4. КЗ СФРЈ. Свака појединачно утврђена казна мора бити унета у изреку пресуде, а закон није дао правила како то треба учинити. Међутим, дугогодишња пракса је несумњиво указала како се правилно примењују све те одредбе. Но, и поред јасних законских одредаба и чврсто устаљене праксе још увек је присутна и супротна пракса. Наиме није редак случај да се за дела у стицају изрекне казна а потом наводи које су утврђене казне у основи изречене казне, и тако наведе у изреци пресуде. Недавно је пред једним другостепеним судом била пресуда за више кривичних дела у стицају чија је изрека дословце гласила:

„Осуђује за кривично дело из члана 59. КЗВ на новчану казну од 5.000 динара, за кривично дело из члана 208. КЗВ на казну затвора у трајању од 6 месеци, за кривично дело из чл. 202. КЗВ казну затвора у трајању од 6 месеци, за кривично дело из чл. 98. КЗВ казну затвора у трајању од једне године, па му суд на основу чл. 48. КЗЈ изриче јединствену казну затвора у трајању од једне године и шест месеци као главну казну и новчану казну у износу од 5.000 динара као споредну казну”.

Из наведеног примера би се могло закључити да је оптужени осуђен и на четири посебне казне и да му је изречена и једна посебна казна, јер стилизација упућује и на такав закључак,

што наравно није тачно, али неупућено лице може ту изреку и тако схватити. Наравно, да такав закључак следи из незаконитог поступања суда, а у наведеном примеру је или кардинално незнање или потпуно игнорисање законских одредаба. Но, без обзира шта је у питању — неприхватљиво је.

У пракси су познати случајеви да је у изреци пресуде била наведена само изречена казна на основу чл. 48. КЗ СФРЈ, а да су подаци о утврђеним казнама дати у образложењу пресуде. Таквој пракси није потребан коментар.

Захтев да подаци о утврђеним казнама буду наведени у изреци пресуде није формалноправног карактера већ он има и објективни садржај у чињеници да се у низу других процесних ситуација морају поштовати раније утврђене казне. Тако се на пример о утврђеним казнама мора водити рачуна у случајевима примене члана 378, 401, 404, 412, 416, 425, 510. и 513.

Према томе, у случају стицања кривичних дела у изреку пресуде морају се унети све казне које су утврђене за поједина кривична дела и навести да се ради о утврђеним казнама а потом осудити на казну која је изречена применом члана 48. КЗ СФРЈ. У таквим случајевима законито и правилно изрека пресуде треба да гласи:

„па суд оптуженом Н. Н. утврђује: за кривично дело несавесног рада у служби из члана 205. ст. 1. КЗВ казну затвора у трајању од 1 (једне) године, за кривично дело проневере из члана 211. ст. 2. КЗВ казну затвора у трајању од 5 (пет) година и за кривично дело послуге из чл. 212. КЗВ казну затвора у трајању од 6 (шест) месеци, па га на основу члана 48. КЗ СФРЈ ОСУЂУЈЕ на казну затвора у трајању од 6 (шест) година”.

Наведеном формулацијом јасно су утврђене појединачне казне а јасно је изречена казна на коју је оптужени осуђен и која се има извршити.

Ако је у случају стицаја кривичних дела утврђена споредна казна онда се и она мора навести у изреци, и то такође на основу чл. 48. ст. 3. КЗ СФРЈ.

Мере безбедности, одлука о трошковима кривичног поступка, одлука о одузимању имовинске користи и друге евентуалне одлуке морају бити наведене у изреци пресуде сагласно одговарајућим законским одредбама, с тим што се увек мора навести законска одредба на којој се заснива одређена одлука.

У кривичном поступку могу се расправити, под одређеним условима, поједини имовинско-правни захтеви (адхезиони поступак) — чл. 103. ст. 1. На основу чл. 103. ст. 2. имовинско-правни захтев може се односити на: накнаду штете, повраћај ствари или поништај одређеног правног посла, што практично значи да има три облика имовинско-правних захтева који су одвојени сваки за себе. Међутим, редовна је појава да се у пресудама уопште не прави разлика између тих облика и да се они скоро увек идентификују и да се наведе да је у питању „имовинско-правни захтев”. Пошто се у кривичном поступку на пример захтев за накнаду штете не може одбити то судови оштећеног, по правилу,

упућују на парницу ради „остваривања имовинско-правног захтева“, мада је био стављен само захтев за накнаду штете. Оваква пракса показује непознавање института адхезионог поступка и треба је напустити, те одлучивати о оном облику имовинско-правног захтева који је фактички постављен.

Чест је случај да се у изреци пресуде наведе да се оштећени са имовинско-правним захтевом упућује на „грађанску парницу“ што је анахронизам, који се по инерцији провлачи у низ пресуда, мада је јасно да нема никакве грађанске парнице (јер би онда можда требало да буде и „војне“ парнице) већ се може само радити о упућивању на парницу у смислу Закона о парничном поступку.

Образложење пресуде

Напред је речено да је изрека најважнији део пресуде, јер се изреком решавају сва питања која су оптужбом постављена пред суд, и то како процесна тако и чињенична односно правна питања. Међутим, изрека сама за себе није довољна јер се из пресуде морају видети и разлози због којих је суд донео баш такве одлуке које су наведене у изреци, а ти разлози се морају налазити у образложењу које мора да садржи свака пресуда (сем изузетка из чл. 443. ст. 5). Образложење пресуде је обавезно саставни део пресуде на основу чл. 357. ст. 1, 6—10, али се у тим одредбама ништа не говори о методологији обраде образложења, већ се дају — законски концизно — основни елементи садржаја образложења. Међутим, теорија процесног права и дугогодишња судска пракса су утврдиле нека правила која се односе на обраду образложења и то тако да се тим методом у пуној мери задовољавају законски захтеви у погледу образложења пресуде, а истовремено се образложење тако конципира да оно садржајно даје реалне основе одлукама у изреци. Овде се говори о одлукама, тј. у множини, јер изрека пресуде може садржавати више одлука, али увек безусловно садржи најмање две одлуке: одлуку о кривини (одбија се оптужба, није крив, или крив је) — члан 348. ст. 1. и одлуку о трошковима кривичног поступка — члан 96. ст. 1, а остале одлуке зависе од постављених захтева, предлога или одговарајућих процесних ситуација.

Изрека и образложење првостепене пресуде, као и у осталом и сваке друге пресуде у кривичном поступку, морају бити у потпуном складу, представљати чињеничну, логичну, садржајну и правну целину из које ће се — јасно за свакога — концизно и тачно видети три основна елемента: предмет оптужбе, донете одлуке и основи (чињенични и правни) сваке одлуке. Потребно је одмах указати да није увек лако и једноставно задовољити свим наведеним захтевима (нарочито у обимним и компликованим предметима са више оптужених и много кривичних дела), али је ипак несумњиво да је то могуће, наравно под условом

да онај ко израђује пресуду беспрекорно познаје у целини предмет на који треба да се односи пресуда (чињенична питања) као и одговарајућа правна питања која треба да буду решена односно законске одредбе које треба да буду примењене (како процесне тако и материјалне). Најзад, треба имати у виду да је дугогодишња пракса показала и утврдила да добро образложена пресуда (под условом да су и одлуке одговарајуће) представља сигурно најмање у 90% случајева и потврђену првостепену пресуду. Ово стога што ни другостепени суд не може чињенице (а оне су основ сваке одлуке) другачије ценити од првостепеног суда, када су све чињенице правилно оцењене и ваљано образложене.

Образложење пресуде, да би било јасно, мора да буде обрађено редоследом којим се, по правилу, одвија и кривични поступак на главном претресу од отварања заседања па до доношења пресуде. То значи, да се мора видети ко је тужилац и шта је био предмет оптужбе, да ли је оптужба на главном претресу мењана (и како) или проширивана (у ком правцу), одбрана оптуженог, који су докази изведени на главном претресу, које чињенице и на основу којих доказа су утврђене, правна оцена утврђених чињеница у целини, (чињенично стање), оцена одбијених доказних предлога, образложење одлуке о казни, мери безбедности и осталим споредним одлукама. Ако пресуда садржи све наведене елементе и то обрађене садржајно (а не фразерски и површно) онда се може рећи да се ради о ваљаној пресуди.

Наравно да је могуће обраду образложења методолошки и другачије поставити па да се и другом формом у основи удовољи законским захтевима, али је наведени метод најприхватљивији због тога што по логици ствари и току поступка пред судом на главном претресу одговара процесном поступању. Због тога је тај метод обраде образложења углавном и прихваћен, те се у пракси и примењује, али је друго питање у којој мери се том — иначе добром методу даје одговарајућа суштина и садржина.

Уводни део образложења мора да садржи податке о тужиоцу, врсти оптужног акта и предмету оптужбе. То значи да се мора тачно видети који је од овлашћених тужилаца (члан 147. тач. 6) поднео и који оптужни акт: оптужницу (члан 261. ст. 1), оптужни предлог (чл. 431. ст. 1) или приватну тужбу (чл. 431. ст. 1). Ако је у питању оптужница или оптужни предлог јавног тужиоца онда се овде (а не у уводу пресуде) мора навести службена ознака, број и датум односног оптужног акта. Уколико су у питању општењени као тужилац или приватни тужилац онда је обавезно навођење њихових имена као и датума њихових оптужних аката. Даље, неопходно је навести да ли је овлашћени тужилац на главном претресу остао при оптужби онако како је она формулисана у оптужном акту, односно да ли је оптужбу у току главног претреса мењао и у ком правцу (чл. 337) односно да ли је оптужбу проширивао (чл. 338) уколико је на измене односно проширења овлашћен. Наведени подаци су неоп-

ходни да би се видело ко је тужилац (да ли је процесно овлашћен) и оптужба коју је поднео, како би се могло ценити да ли евентуално има прекорачења оптужбе (чл. 364. ст. 1. тач. 9) односно да ли је пресуда у потпуности решила предмет оптужбе (члан 364. ст. 1. тач. 7). Као што се види елементи које треба да садржи уводно образложење треба да дају значајне податке који имају видан утицај при решавању битних процедуралних питања.

Пошто се већ у уводу мора споменути оптужени, ваља указати на један озбиљан недостатак у случајевима када је пресудом обухваћено више оптужених. Наиме, када има више оптужених оптужба мора да по било ком критеријуму (тежина кривичног дела, број кривичних дела, разни облици саучесништва и тсл.) утврди неки редослед оптужења и да по том редоследу сврста оптужене у оптужном акту. У таквим случајевима у образложењима пресуда врло често се оптужени означавају бројевима: „први оптужени“, „други оптужени“ итд., или пак — што је још горе — „прворедни оптужени“, „другоредни оптужени“ итд. Овакав начин означавања оптужених у пресуди је недопустив из најмање два основна разлога: Прво, што такво означавање значи деперсонализацију и претварања оптуженог у бројку, што је недопустиво, јер се ради о грађанину који има право на поштовање своје личности без обзира на то да ли је крив или није; и друго, што такво означавање може да доведе до погрешака и замена појединих оптужених бројно означених — што чини образложење пресуде неразумљивим. Има случајева да се уз бројчану ознаку наводи и име и презиме оптуженог што је потпуно непотребно, јер када се оптужени означава именом и презименом онда је потпуно без утицаја који је он по редоследу у изреци пресуде. Према томе, оптужени увек и без изузетка мора да буде означен само, и искључиво, пуним именом и презименом и онда не може бити ни сумњи у замену ни нејасноћа о ком оптуженом се ради, нити је пак оптужени претворен у бројку.

Има случајева да се у образложењу оптужени означава само именом, или пак и надимком, што ствара утисак неке присности које у ствари нема, па због тога такво означавање не долази у обзир. Пресуда је исувише озбиљан и значајан процесни акт па му не треба давати призивк присности због тога да се не би морало више пута спомињати (и писати) презиме и име оптуженог.

Пошто је кривични поступак у ствари борба између оптужбе (тезе) и одбране (антитезе) то пресуда (као синтеза) треба да посвети исту пажњу и тези и антитези. Будући да уводни део образложења садржи излагање тезе јасно је да након тога треба да изложи и антитезу, јер се и на главном претресу одмах после оптужбе износи одбрана — члан 315. и 316. Због тога не видимо никакве разлоге да би се конструкција образложења пресуде могла, или морала, другачије концепирати од концепта који нуди сам закон (истина не баш у односу и на образложење)

логиком успостављања одговарајућих процесних односа установљавајући — између осталог — и редослед вршења појединих процесних радњи. При томе треба имати у виду да тај редослед није пуко гомилање радњи у процесу, већ се тим редоследом у пуној мери остварује контрадикторност поступка. Пошто суд чује оптужбу одмах иза тога чује и одбрану, па тек тада приступа извођењу доказа и утврђивању чињенице. То значи да у образложењу првостепене пресуде треба одмах иза увода изложити образложење процесних радњи онако како су се оне одвијале на главном претресу, а то је значајно због тога што након образложења изведених доказа и образложења у односу на утврђено чињенично стање треба дати образложену оцену одбране или пак оптужбе, у сваком случају њихову критичку анализу. Има у пракси случајева да се одбрана и њена оцена дају истовремено и једнострано, али та пракса није прихватљива, јер или антиципира чињенице или пак пренебрегава одбрану. Наиме, ако се оцена одбране даје одмах након уводног дела образложења, уз изношење суштине одбране, онда се објективно антиципирају чињенице и не даје критичка оцена одбране, пошто још није изложено чињенично стање, а нису наведене још ни чињенице, па се не може ни процењивати одбрана. Ако се пак одбрана излаже и оцењује после образложења чињеничног стања онда објективно и нужно морају да превагну чињенице па се одбрана стварно и не излаже. Због тога је најцелисходније, и са становишта суштине, одбрану изложити одмах након излагања оптужбе.

После излагања одбране ваља навести све доказе који су изведени на главном претресу, и то без обзира да ли су изведени по предлогу одбране или оптужбе, или је пак по службеној дужности одређено извођење неких доказа. Ово стога што је значај свих доказа истоветан са становишта основа по којима су извођени, а њихов је значај у суштини онога што се појединим доказом може утврдити. У овом делу је потребно навести и то који докази су одбијени и ко их је ставио али још без опетер и изношења разлога одбијања, јер разлози одбијања извођења појединих доказа могу бити јасни тек када се изложи и образложи утврђено чињенично стање.

Након што су изложени оптужба, одбрана и изведени докази долази суштински, и најважнији, део образложења првостепене пресуде а то је образложење изведених доказа и утврђених чињеница које представљају основ одлуке — пресуде. При излагању о овом делу образложења нећемо се упитати у низ питања из области теорије доказа — која морају доћи до изражаја у оцени доказа — а ни у питање слободне оцене доказа. У односу на слободну оцену доказа треба само указати да она представља један од основних принципа наше кривичне процедуре и да значи да оцена доказа „није везана ни ограничена посебним формалним доказним правилима” (чл. 16) али да то не значи да се докази могу ценити ван времена и простора и наше објективне стварности. Што се пак тиче образложења

пресуде, слободна оцена доказа посебно представља захтев за садржајним образложењем суштине сваког појединачног доказа и чињеничног стања у целини.

Када се говори о слободној оцени доказа онда треба указати да се у пресудама доста често налази израз „слободна судијска оцена доказа”, што би упућивало на то да има више врста слободних оцена доказа када се посебно апострофира „судијска”. Слободна оцена доказа представља такво оцењивање доказа које не подлеже никаквим правилима о томе како се који доказ има ценити, колико је доказа потребно да би се утврдила нека чињеница, квалитет доказа и сл. (насупротив законској теорији доказа). Слободна оцена доказа мора да се заснива на реалној процени вредности и значаја сваког појединачног доказа али на таквој процени која по логици ствари код сваког човека доприноси доношењу истог закључка у вредности и садржају доказа. Због тога је употреба израза „судијска” слободна оцена доказа не само непотребна већ и погрешна.

Образложење изведених доказа (оцена доказа) и утврђених чињеница може се извршити на више начина, али је увек неопходно да се јасно види како је који доказ (било материјални било вербални) оцењен и која се чињеница тим доказом утврђује (односно потврђује уз друге доказе). Само оно образложење које одговара наведеним условима може бити прихватљиво, јер је само то образложење које испуњава и формалне и материјалне услове. Формалне утолико што има оценоу свих доказа, а материјалне утолико што садржи утврђивање чињеница које су од значаја за одлуку. Уосталом такав захтев за оценом и образложењем изведених доказа произилази из чл. 357. ст. 7, па га ваља суштински реализовати. Посебно је питање — које захтева нарочиту пажњу, оцена доказа и њихово образложење када се ради о индицијалном доказивању као и у случајевима противуречних доказа и њихове оцене. Ово су, најопштије узето, основни елементи садржине образложења доказа и утврђених чињеница, с тим што још треба имати у виду да се оцена и образложење доказа морају односити само на одлучне чињенице којима се утврђују елементи бића кривичног дела које је предмет оптужбе и пресуде, а не треба се расплињавати на споредне, небитне чињенице које немају фактичког значаја за одлуку.

Међутим, и поред тога што су и законски и практични захтеви у односу на образложење првостепене пресуде довољно јасни и одређени, још увек у пракси има извештај — не мали — број пресуда које некад не задовољавају ни минимум захтева, тако да се практично ради о томе да се мора узети да оне и немају образложење — те да је у питању битна повреда одредаба кривичног поступка из чл. 364. ст. 1. тач. 11 — због које се пресуда мора укинути. Овде ћемо изнети само неке недостатке који су најозбиљнији, јер нема простора за излагање свих уочених недостатака.

Најозбиљнији и најгрубљи недостатак образложења првостепене пресуде је случај када се након излагања који су докази изведени на главном претресу — и стереотипне фразе: „па је суд утврдио следеће чињенично стање” — препише чињенично стање изложено у изреци пресуде и потом дода да је такво чињенично стање утврђено на основу доказа „који су напред наведени и цењени на основу чл. 347. ЗКП”, и тиме је образложење закључено. Наравно да такво образложење уопште и не представља образложење какво мора да има пресуда.

Има даље случајева да се поступа као у предњем примеру само што се чињенично стање нешто шире образлаже него што је у изреци, али опет без навођења доказа на основу којих је и која одлучна чињеница утврђена. И у таквом случају је пресуда објективно без образложења.

У неким образложењима се након излагања изреке пресуде (ширег или ужег) наводе искази сведока односно (што је још горе) препричавају се у одређеном облику. У том препричавању исказа сведока има низ непотребних и неинтересантних ствари, које немају везе са чињеницама које су од значаја за предмет оптужења и пресуђења. И што је најгоре, после тих опширних препричавања нема суштинске оцене тих исказа нити навођења чињеница које су тим исказима утврђене. У таквим случајевима некад се из читавог склопа догађаја види која је чињеница утврђена, а често се и не види а то нарочито када има контрадикторних исказа или других доказа. И у оваквим случајевима тешко је рећи да пресуда има образложење, бар не ваљано образложење.

Нека образложења садрже објективну оцену изведених доказа али само оних који су у основи одлуке односно изреке, али се не упуштају у оцену и оних доказа који су супротни или потврђују антитезу — одбрану а само се једном реченицом оглашавају неприхватљивим али се не каже зашто. Овакав поступак може представљати и повреду права одбране, а и противујеречност самог образложења, па према томе и битне повреде одредаба кривичног поступка из члана 364. ст. 1. тач. 11. или став 2.

При оцени вербалних доказа — исказа сведока — врло је честа констатација да су ти искази прихваћени као доказ јер су логични. Из такве тврдње се у првом реду ипак не види део исказа који је прихваћен јер је логичан, а друго је питање да ли сама логика исказа њему даје карактер веродостојности. Ово стога, што и потпуно неистинит исказ може бити — сам за себе — логичан, али је питање у томе колико је неки исказ у складу са објективном стварношћу неког конкретног догађаја који је предмет пресуђења, што зависи од многих других чињеница и околности. При томе треба имати у виду да неки исказ може бити субјективно истинит а објективно неистинит — што већ спада у теорију доказа.

Приликом оцене исказа сведока врло ретко се свестрано пени однос сведока према окривљеном и оштећеном, те могућ-

ност пристрасности услед одговарајућег односа. По правилу се цене само сроднички односи и онда се линеарно искази сродника одбацују — ако су у супротности са основном тезом, а прихватају се — па им се чак даје и одлучнији значај — ако су у сагласности са основном тезом. Не улазећи шире у образлагање значаја оцено односа који могу имати одлучан утицај на исказ сведока, треба указати да је веома широк низ односа који могу имати значајан утицај на исказ одређеног сведока полазећи од одговарајућег односа сведока било према окривљеном било према оштећеном. На пример, не може а да не буде оцењен однос подређености или надређености у било којој врсти хијерархије, однос пријатељства и непријатељства, сарадње у истој радној организацији, припадности истој струци и евентуални стручни антагонизам или обратно, припадност истом удружењу или клубу (загрижени фудбалски навијачи — клубаша) итд. При оцени исказа сведока не треба ићи ни у другу крајност па подвргавати сумњи сваки исказ и сваку чињеницу, већ треба исказ реално ценити, наравно имајући у виду да ипак већина сведока даје истините исказе, а оној мањини која даје сумњиве или лажне исказе посветити одговарајућу пажњу. Ипак, чињеница да имамо врло мали број оптужби и пресуда за кривично дело давања лажног исказа не треба да нас наведе на закључак да је број лажних исказа ипак мали или занемарљиви. Иако постоји уверење да је број лажних исказа знатан ипак је примена чл. 297. ст. 3 — о састављању посебног записника у случају сумње у веродостојност исказа — врло редак изузетак.

Посебно питање је образложење разлога због којих нису прихваћени искази појединих сведока. Најчешће је то штуро образложење (стереотипно и формалистичко) да су искази нелогични и у супротности са осталим изведеним доказима без упуштања у суштину ствари. Као што неистинит исказ може бити логичан тако исто и истинит исказ може изгледати нелогичан, али је за сваки случај неопходно указати на објективну везу између логике и стварности. Постојање или непостојање везе може да буде објашњење истинитости или неистинитости али је неопходно то ваљано образложити, јер иначе сама тврдња у вези логике није прихватљива. Тврдња да неки исказ није прихваћен због тога што је у супротности са осталим изведеним доказима сама за себе није довољна, већ је неопходно образложити у чему се састоји супротност између неког исказа и несумњиво утврђених чињеница.

Образложење мора да садржи разлоге због којих неки докази и предлози странака нису усвојени. У овом правцу образложења пресуда некада не садрже никакве разлоге, а некада само штуре и стереотипне фразе које ништа не значе. Из образложења се мора видети какав је (по суштини) предлог стављен за допуну доказног поступка и који су објективни основи његовог одбијања. Предлог за допуну доказног поступка на главном претресу мора да је одређен и да се наведе који се доказ пред-

лаже (сведок, исправа, вештачење, реконструкција догађаја или друго) и која се чињеница тим доказом може утврдити. Одлуком већа на главном претресу се не оцењује потреба за конкретним доказом већ се оцењује да ли је неопходно утврдити ону чињеницу која треба да се утврди предложеним доказом. Према томе, у образложењу пресуде треба да је јасно наведено због чега за одлучивање, у односу на предмет оптужења, та чињеница није била од значаја: да ли због тога што је та чињеница већ несумњиво утврђена до тада изведеним доказима или због тога што се не ради о одлучној чињеници или пак што та чињеница није у вези са предметом оптужбе. Без обзира о ком разлогу се ради он мора бити јасно и одређено образложен.

Одлука о казни за окривљеног је најзначајнија, а са становишта оцене друштвене опасности битна, па образложење те одлуке треба да буде такво да свакога (па и окривљеног) убеди да је у конкретном случају баш та и таква врста и мера казне (и других санкција) била нужна и оправдана. У члану 41. КЗ СФРЈ дата су општа правила о одмеравању казне, а у следећим одредбама (члан 42—50) и нека посебна правила. Из општег правила о одмеравању казне у образложењима пресуде се најчешће узимају у обзир само олакшавајуће и отежавајуће околности као основ за одмеравање казне а остале околности се некад цене а некада (чешће) не. Овде се ради о околностима које се не цене а могу бити или олакшавајуће или отежавајуће. Без обзира на значај казне (и других санкција) образложења су најчешће штура парафразирања законског текста без објективне оцене друштвене опасности кривичног дела и субјективне изражене друштвене опасности извршиоца. Има случајева да образложење одлуке о казни дословце гласи овако:

„суд је оценом свих околности у смислу чл. 41. КЗ СФРЈ нашао да изречена казна одговара објективно и субјективно израженој друштвеној опасности у конкретном случају”. Наравно, да такво образложење и није никакво образложење, већ формалистичка, бирократска и површна замена изречене санкције. При томе се губи из вида да ваљано образложење казне или друге санкције објективно одражава присуство индивидуализације казне у сваком конкретном случају. Паравно да садржајно образложење одлуке о казни (и других санкција) претпоставља постојање низа података о извршиоцу поготово због тога што је у чл. 172 ст. 1. предвиђено прикупљање одређених и одговарајућих података, али се у пракси ти подаци ретко прибављају у складу са законом. Као олакшавајуће околности се редовно узимају неосуђиваност (ако није у питању повратник), породично стање (ако је само и ожењен — а питање је каква је то олакшавајућа околност), број деце — обично малолетне, имовно стање када се изриче новчана казна и здравствено стање ако окривљени изјави да није здрав и то је углавном све. Карактеристично је да се сви подаци које окривљени да о својим личним приликама и околностима прихватају као чињенице које се и не проверавају, тако да су могуће и махи-

нације са тим подацима. Познат је случај из праксе када је окривљени тврдио да је учесник НОР-а и да је више пута одликован (чак је навео и врсте одликовања) и то му је узето — без икакве провере — као значајна олакшавајућа околност. Међутим, у жалбеном поступку, поводом жалбе јавног тужиоца, несумњиво је утврђено да окривљени није уопште учествовао у НОР-у нити је имао било какве везе са НОП-ом и да нема ни једног одликовања. Било би преопширно износити какве све тврдње износе окривљени у погледу својих личних, породичних, имовинских и здравствених прилика и како се те тврдње често без провере некритички прихватају. Наравно, не може се тврдити да сви окривљени дају нетачне податке о себи, али је свакако несумњиво да се према тим подацима мора у одговарајућој мери прилазити са више критичности и опрезности.

Олакшавајуће околности које се окривљенима признају при одмеравању казне су веома многобројне и не можемо се на све њих критички освртати. Само ћемо се задржати на две које су — мање-више — стандардне али врло дубиозне у функцији. Прва је признање окривљеног, а друга „држање пред судом”.

Признање окривљеног, када је комплетно и безуслово, свакако да представља значајну олакшавајућу околност јер указује на став, схватање и однос окривљеног према извршеном кривичном делу, његовим последицама, на постојање одговорности због нарушавања друштвене дисциплине и уопште на друштвену опасност која је изражена извршењем кривичног дела. Према томе, признање се објективно узима као олакшавајућа околност из наведених разлога. Међутим, није редак случај да се као олакшавајућа околност у образложењу пресуде наводи да је признање узето због тога што је окривљени признањем помогао суду у утврђивању чињеничног стања и скратио кривични поступак. Наравно да не треба посебно ни указивати на дубоко погрешан став у таквим случајевима јер он — по логици ствари — указује да је по среди схватање признања као „крајнице доказа” (из инквизиторског поступка) и да се, *argumento a contrario*, непризнавање или директно порицање мора узети као отежавајућа околност, јер је то отежавање рада суда и одуговлачење кривичног поступка. Често се признање неких чињеница — а не комплексно признање — узима као „делимично признање” и цени као олакшавајућа околност што је такође погрешно, јер то „делимично признање” не указује да код окривљеног постоји онај однос према кривичном делу и последицама како је то напред наведено.

Посебно је интересантна олакшавајућа околност „добро држање пред судом” која се доста често налази у образложењима пресуде. Досада ни у једном образложењу нисмо видели да се то „добро држање” детаљније образлаже или објашњава тако да се само може нагађати о чему се ради. Као прво, несумњиво је да се тај термин некритички и по инерцији преноси од старијих судија на млађе, али му нико не објашњава садржину. Наравно да се садржина и не може наћи. Ако би се под

„добрим држањем” подразумевало владање и понашање окривљеног на главном претресу онда би практично скоро свим окривљенима требало признати ту олакшавајућу околност, јер су јако ретки изузеци да окривљени на главном претресу прави неред, да се недолично понаша, да вреба сведоке, вештаке или друге учеснике у поступку а поготово не суд. Иначе се не види друга могућа садржина „доброг држања пред судом”. То коначно значи да је „добро држање пред судом” шупља и бесмислена фраза без садржине и да је безусловно треба напустити.

Као отежавајућа околност најчешће се спомиње поврат и он се лако и једноставно образлаже позивом на извод из казнене евиденције. Међутим, неретко као отежавајуће околности узимају се и неки елементи бића кривичног дела или кривичне одговорности, па се на пример код проневере узима као отежавајућа околност „што је посегао за друштвеном имовином”, или код саобраћајних деликата алкохолисаност, иако је та алкохолисаност узета у обзир као елеменат при утврђивању евентуалног умишљаја. И код отежавајућих околности треба бити критичан и процењивати објективно шта је отежавајуће а шта није, и не узимати као отежавајуће оно што стварно није.

Образложења одлука о трошковима кривичног поступка су у пресудама врло штура и стереотипна. Најчешће се позивом на одредбу чл. 98. ст. 4. окривљени ослобађа дужности накнаде трошкова кривичног поступка и уз парафразу текста става 4. чл. 90, а без објективне оцене да ли стварно има места ослобађању од дужности накнаде трошкова кривичног поступка. Карактеристично је да се као мерило за накнаду трошкова, скоро редовно, узима у оцену само постојање непокретне имовине док се покретна имовина (скупи аутомобили, висока техничка опремљеност домаћинства и слично) по правилу не узимају у обзир. Томе доприноси и чињеница да се одлуке о ослобађању од дужности накнаде трошкова кривичног поступка доносе врло галантно и тиме ти трошкови пребацују на буџет (тј. на друштвена средства) иако је по правилу то дужност окривљеног — чл. 98. ст. 1, а ослобођење од те дужности је само изузетак. При томе се, понекад, одлука по чл. 98. ст. 4. доноси због тога што би израчунавање висине трошкова изискивало доста времена и труда, што је наравно недопустиво али нема репрекусија због таквог понашања, јер се у том правцу ретко ко жали тако да другостепени судови и нису у прилици да такве недостатке ефикасно санирају.

Питањем образложења које се односи на правну оцену утврђеног чињеничног стања (правна квалификација) не можемо се овде иоле детаљније бавити јер то питање захтева знатно више простора но што је сада могуће обезбелити. Ово стога што је тај део образложења практично запуштен и запостављен, а скоро редовно се своји на стереотипну констатацију: „да је суд у утврђеном чињеничном стању нашао да стоје елементи кривичног дела из чл. ....” иако врло често правна оцена дела захтева шире и садржајније образложење.

Остале одлуке које може садржавати изрека првостепене пресуде се, у основи, релативно прихватљиво образлажу будући да се ради о једноставнијим питањима, но и ту има недостатака али их сада није могуће све наводити и анализирати. Уосталом, и у односу на најважнији део образложења — о чињеничном стању — није дата комплетна анализа већ је указано само на оно што изгледа најбитније.

2. Решења и наредбе

Решења у кривичном поступку доносе органи унутрашњих послова и суд, и пошто их доносе по истим законским основама то имају истовестан процесни значај па према томе морају имати и истовестну форму. Јавни тужилац не може донети ни једну мериторну одлуку у току кривичног поступка, јер је он као странка овлашћен само да ставља одговарајуће захтеве и предлоге, да се изјашњава о појединим питањима и да изјављује редовне правне лекове односно да подноси или подиже ванредне правне лекове. Решење о одбачају пријаве, које доноси јавни тужилац, није одлука о кривичном поступку већ се тим решењем (које је интерног карактера) јавни тужилац изјашњава о томе да није нашао основа за предузимање гоњења и против тог решења нема места никаквом правном леку или средству. Ово важи и за случај када је јавни тужилац дужан да — изузетно — образложи решење о томе да неће да предузме гоњење — што је обавезан у поступку према малолетницима на основу чл. 468. ст. 4. Јавни тужилац може у току кривичног поступка само донети наредбу о задржавању поштанских пошљици (чл. 214. ст. 2), али ни та наредба није дефинитивна, јер наредба о задржавању важи само три дана, а наредбу о предаји задржаних пошљици може донети само истражни судија (чл. 214. ст. 1).

У току кривичног поступка се доносе разна решења, зависно од стадија или фазе поступка, а узето у целини према закону о кривичном поступку може се донети преко 180 врста разних решења, не рачунајући она решења која се доносе на главном претресу. Према броју решења се види да је и њихов значај такав да обезбеђују законито поступање у сваком случају, у односу на одговарајуће радње овлашћених органа у кривичном поступку, јер их увек обавезује да кроз решење законито поступе. Због тога решење мора да задовољава два основна захтева: да буде законито по суштини и одговарајуће по форми. Овде ћемо говорити само о решењима која се доносе ван главног претреса, јер се на главном претресу доноси низ разних решења која се односе на управљање поступком па се и не израђују посебно нити се достављају странкама већ се само саопштавају, а решења која се на главном претресу доносе у меритуму (новчано кажњавање сведока, вештака, браниоца и слично) имају исти третман као и решења донета ван главног претреса.

Пошто је решење таква одлука којом се редовно неком субјекту поступка утврђује нека обавеза (на пример чл. 187, 260), утврђује или ускраћује право на неку процесну делатност или поступање (чл. 58, 61, 368. ст. 1, 428. ст. 3. и др.), кажњава због повреде процесног поступања (чл. 144, 237. ст. 1, 295. ст. 1. и др.) или лишава слободе (чл. 191, 195, 196, 237. ст. 2, 300. ст. 2, 353, 433, 474. и др.), то је јасно да се из решења морају видети законски основи за доношење конкретног решења а посебно разлози за одређени случај као и овлашћење одговарајућег органа који доноси решење. Због тога решење мора увек имати уводни део, диспозитив (не изреку) и образложење.

Уводни део решења мора да садржи тачне податке о органу који доноси решење (орган унутрашњих послова, истражни судија, судија појединац, председник већа или веће) како би се могло оценити овлашћење за доношење одређеног решења. Даље, мора се видети у ком предмету се доноси решење и на ког субјекта поступка се односи, јер је у кривичном предмету против Н. Н. окривљеног могуће донети више решења која се односе на сведоке, вештаке, браниоце и сл. Из уводног дела решења мора се видети законски основ за његово доношење а то значи да се мора тачно навести члан и став (ако га има) Закона о кривичном поступку који даје овлашћење за доношење конкретног решења, и коначно датум доношења решења.

Одлука, која је садржај и суштина решења је у диспозитивном делу решења — које само формално одговара изреци пресуде — где се утврђује обавеза или право, ускраћује право, одређује казна или одлучује о лишењу слободе. Диспозитив треба да је јасан, сажет и одређен како би се избегла сумња у погледу извршења. Ако је у питању лишење слободе онда је неопходно навести и време лишења слободе, сем у оним случајевима када решење о лишењу слободе има да се изврши накнадно (када се има извршити привођење, када се затражи потрага или расписује потерница и сл.).

Образложење решења треба да пружи податке о законским основима за доношење конкретног решења према одређеном субјекту, из којих ће се видети какву је обавезу субјект пропустио (није се одазвао уредном позиву, пропустио је рок за жалбу и слично), коју је обавезу прекршио (правио неред при вршењу истражне радње, вређао друге учеснике у поступку, ометао спровођење неке радње и сл.) односно разлози за лишавање слободе из чл. 191. При томе треба имати у виду да образложење решења ипак не треба да буде опширно јер и саме процесне ситуације су такве да не захтевају опсежна образложења поготово када је суштина основа одлуке дата.

Посебну пажњу заслужује образложење било којег решења којим се одређује лишење слободе. Лишења слободе има у истрази, пре почетка главног претреса, на главном претресу, по окончању главног претреса, у скраћеном поступку, у поступку према малолетницима, у поступку по ванредним правним лековима, у поступку међународне правне помоћи па и у ван-

редним поступцима. Пошто је лишење слободе најтежа мера принуде која се предузима у кривичном поступку то је неопходно не само при одлучивању ригорозно ценити законске основе за лишење слободе, већ те основе и ваљано образложити. Када законски основи стоје онда је лако дати и образложење, али некад и поред тога образложење није ваљано. Најчешћи је недостатак у томе што нема објективног образложења, већ се само парафразира законски текст. Такво парафразирање указује на то да или није било чврстих законских основа за лишење слободе (па онда не може ни бити ваљаног образложења) или да је у питању недопустива површност онога који обрађује решење. Сваки законски основ лишења слободе је јасан и одређен, али је он само опште мерило које у сваком конкретном случају треба да буде објективно остварено и утврђено. Ако је основ лишења слободе на пример у чл. 191. ст. 2. тач. 2. онда је неопходно навести (а претходно утврдити) чињенице које оправдавају постојање основане бојазни да ће окривљени уништити трагове или ометати истрагу утицањем на сведоке или друга лица наведена у тој одредби. Само парафразирање текста чл. 191. ст. 2. тач. 2, или других законских одредаба о лишењу слободе, не представља образложење које се може прихватити. Исти је случај и са другим основима за лишење слободе из чл. 191, 433, 474. и другим одредбама. Изузетак је решење о притвору на основу чл. 353. ст. 1, где је изречена казна основ за одређивање притвора, па у тим случајевима није ни потребно друго образложење сем утврђивања чињенице да је изречена казна од пет година затвора или пак тежа казна.

Свако решење има одређене специфичности о којима се мора водити рачуна (о чему се овде не може детаљније расправљати), али ћемо указати на једно врло специфично решење. Ради се наиме о решењу из чл. 73. ст. 2. у вези ускраћивања браниоцу разматрања појединих списа или разгледања предмета у току претходног поступка, кад то захтевају посебни разлози одбране или безбедности земље. У решењу којим се ускраћује разматрање појединих списа или разгледања предмета потребно је — када то по суштини ствари није искључено — навести на које списе или предмете се односи ускраћење. Но, ако би се из самог навођења списа или наименовања предмета јасно могло разабрати о чему се ради, онда такво навођење или наименовање није потребно, јер би се навођењем или наименовањем унапред елиминисао ефекат који треба да се оствари ускраћивањем.

Најзад, треба имати у виду да ваљано образложење решења обезбеђује субјекту на кога се односи оријентацију и право на жалбу, јер се према образложењу одлучује да ли ће се жалити и у ком правцу се шта може побијати. Ваљано образложење омогућује другостепеном органу да реалније сагледа и оцени како основаност решења тако и основаност евентуалне жалбе.

Наредба је таква врста одлуке којом се ништа мериторно не решава већ се или обезбеђује присуство одређених субјеката процесним радњама (чл. 184, 237, 243, 279, 300, 551), или прибав-

љају докази (чл. 207, 242, 283. и др.), тако да је то стварно помоћно средство ради обезбеђења нормалног одвијања и окончања кривичног поступка. Због таквог карактера наредбе она је формално минимално фиксирана у закону, а сем тога је и мали број наредби које се могу донети — свега 18 врста. Формално ова врста одлуке треба да садржи само уводни део и део којим се наређује одређена радња. Наредба се редовно доноси без образложења, са изузетком у односу на наредбу о претресању (чл. 207. ст. 1) која мора имати образложење, а што је за ову врсту наредбе изричито предвиђено. Овај изузетак је предвиђен због тога што се у случају претресања стана задире у уставом предвиђену неповредивост стана, а у случају претресања лица у интегритет личности. Због тога наредбу о претресању може донети само суд. Најзад следећа карактеристика наредбе је у томе што против наредбе нема права жалбе нити било ког другог правног средства. У случају неке незаконитости у вези наредбе одговарајући субјект се може обратити притужбом председнику суда пред којим се води поступак — на основу чл. 181. ст. 1.

Уводни део наредбе треба да садржи податке о органу који доноси наредбу, у ком предмету, на кога се односи наредба, законски основ доношења наредбе и датум доношења — дакле углавном исти подаци као и у уводном делу решења. Наравно да и наредба мора имати службени број органа који је доноси и на крају печат и датум са потписом службеног лица које је наредбу донело. Диспозитивни део наредбе треба да садржи податке о томе шта се наређује, како се наредба има спровести (нпр. привођење у одређено време, на које место и сл.) и ко је има спровести. Кад су сви ти елементи јасно дати онда је наредба потпуна.

Мада у закону није предвиђено, у пракси је уобичајено да се наредба о вештачењу (чл. 242. ст. 1) образлаже. Оваква пракса може да буде корисна али може да буде и штетна. Корисна је ако образложење даје одговарајућа упутства вештаку о правцу, обиму и основном задатку вештачења, с тим да истражни судија ипак буде тај који ће руководити вештачењем, упознавати се са резултатима вештачења и давати упутства за даљи рад, јер је истражни судија у крајњој линији одговоран за ефикасно и квалитетно окончање вештачења. Образложење наредбе о вештачењу је штетно онда када истражни судија препусти вештаку да без помоћи или упутстава врши вештачење, тако да вештак тада — препуштен сам себи — врши вештачење незнајући тачно који су елементи и чињенице неопходне суду, већ налаз даје по свом нахођењу. У таквим случајевима ретко када је налаз вештака потпун и задовољавајући, јер се вештачењем морају разјаснити и утврдити важне и одлучне чињенице, а питање је да ли вештак може знати која је (или које су) чињеница важна у неком кривичном поступку.

Иако наредбе, на први поглед, изгледају потпуно споредне одлуке у кривичном поступку ипак не треба губити из вида њихов велики значај када се ради о обезбеђењу присуства појединих субјеката или о прибављању доказа у кривичном поступку. Нарочито треба подвући њихов значај у прибављању доказа (поготово материјалних) јер благовремено и законито прибављен доказ може имати одлучујући утицај на правилно, законито и ефикасно окончање кривичног поступка као и обратно.

II. ТЕРМИНОЛОГИЈА ОДЛУКА

У свакој струци (као и у научним гранама и у областима) постоје изрази и термини који у стручном погледу имају своје одређено значење, а без обзира да ли су они етимолошки и језички исправни (*terminus technicus*), па су практично у широкој употреби унутар струке. Ван струке ти изрази и термини или не казују ништа, или су нејасни или пак изазивају сумње и недоумице. У правној струци (као и у правној науци) уопште, а у правосудју посебно такође има низ израза и термина који имају врло одређено стручно значење и објашњавају или означавају укратко неки појам материјалног или процесног права. Наравно да се посебно у правосудју мора водити рачуна о томе да употреба интерних стручних термина не буде на уштрб јасноће и разумљивости одлука, јер одлуке правосудних органа користи велик број радних људи и грађана као и организација којима те одлуке морају бити потпуно јасне и разумљиве. И у области кривичног права — материјалног и процесног — постоји чак врло велик низ разних израза и термина који имају своје одређено значење, али за оне који нису вични праву они не значе много или пак и не значе ништа. При томе треба имати у виду да и законска терминологија има утицаја на употребу одређених израза или термина, али и поред тога терминологија одлука не може бити разлог њихове нејасноће или неразумљивости. У области кривичног права има и латинских израза који у стручним дискусијама и расправама могу да се користе, али у одлукама нијом случају. И најзад неки законски термини или формулације односно називи се употребљавају противно сврси и логици ствари.

Када се каже, или напише, „виност“, „стицај“, „поврат“, „надлежност“, „адхезиони поступак“, „правни лек“, „*reformatio in peius*“, „*benefitium cohaesionis*“ итд. онда је сваком правнику јасно о чему се ради, али лицима ван струке ти појмови не казују нешто нарочито или су им потпуно неразумљиви. Због тога се и у одлукама сви кривично правни институти морају дати описно и разумљиво за свакога. Међутим, има случајева да се употребљавају нелогичне формулације, понекад без нарочитог смисла, да се термини гомилају без реалне потребе и да има

израза који се потпуно неадекватно употребљавају. Ми ћемо указати само на неке који нам изгледају најзначајнији.

Техника израде кривичног закона захтева концизност и концентрацију елемената бића кривичних дела, па се према томе генусно иста кривична дела сврставају у одговарајуће главе закона, а унутар тих глава и сличности сврставају се поједина кривична дела тако да нужно има кривичних дела са вишеструким називима. Тако на пример у кривичном закону СФРЈ од 141 кривичног дела има 37 кривичних дела са вишеструким називима. У кривичним законима република и покрајина ситуација је готово идентична. У практичној примени ти називи се употребљавају по правилу без изузетка, онако како су дати у закону а без обзира на то да ли је то логично и да ли одговара стварном стању ствари. На пример, неко лице буде оглашено кривим што је извршило обљубу са лицем које није навршило 14 година, а у изреци пресуде ће обавезно бити као правна оцена: „чиме је извршио кривично дело обљубе или противприродног блуда са лицем које није навршило четрнаест година из чл. . .” или, неко буде оглашен кривим за ситну крађу али ће у изреци правна оцена обавезно гласити: „чиме је извршио ситно дело крађе, утаје или преваре из чл. . .”. Или, ако неко службено лице од неког наплати нешто што овај није дужан да плати обавезно ће у изреци пресуде стајати правна оцена дела: „да је извршио кривично дело противзаконите наплате и исплате из чл. . .”, а таква је ситуација и у односу на сва кривична дела са вишеструким називима.

У напред наведеним примерима у првом случају је извршена само обљуба (а нема никакве везе са противприродним блудом), у другом случају извршена је само ситна крађа (а нема везе са утајом или преваром), а у трећем случају је извршена само противправна наплата (а нема везе са исплатом), па се без везе са стварношћу и објективним чињеницама нагомилавају, супротно логици, и она кривична дела — радње која нису извршена, па нису ни предмет оптужбе а ни пресуде. Иста је ситуација и са свим кривичним делима која имају вишеструке називе. Законодавац је могао свако кривично дело — које сада има вишеструки назив — посебно описати и именовати, па на пример посебно навести као кривично дело обљубу са малолетним лицем испод 14 година, а посебно противприродни блуд са таквим лицем, посебно ситну крађу, посебно ситну утају, посебно ситну превару, посебно противзакониту наплату а посебно исплату, па тако поступати и у односу на сва кривична дела која сада имају вишеструке називе. Међутим, таква техника би знатно проширила обим кривичних закона и не би била целисходна. Сем тога, законодавац је сажимао радње које су исте друштвене опасности па је те разне радње онда морао и у називу адекватно изразити, али то не значи да се у практичној примени некритички и нелогично следи пример законодавца пред којим стоје одређени захтеви и обавезе у конципирању законског текста. Ово стога што су обавезе оних који приме-

њују закон да логично мисле и да сваку ствар поставе на своје место и да јој дају име које она објективно има по садржају и суштини.

При томе се не треба бојати ни битних повреда одредаба поступка и нејасноћа, јер је очигледно да нико не може наћи никакву битну повреду, па ни нејасноћу, ако би се у предњим примерима као правна оцена дела навело: у првом случају „чиме је извршио кривично дело — обљубу са малолетним лицем које није навршило 14 година“, у другом случају „чиме је извршио кривично дело ситне крађе“, а у трећем „чиме је извршио кривично дело противзаконите наплате“ па следствено томе поступати и у свим другим случајевима када се ради о кривичним делима са вишеструким називима. При томе не губимо из вида ни одредбу члана 351. ст. 1. тач. 2. која предвиђа да осуђујућа пресуда мора да садржи — сем осталог — и „законски назив кривичног дела...“ јер та одредба у вези тач. 1. исто става баш упућује на одређивање законског назива у односу на обележја (елементе бића) кривичног дела које је утврђено, а не на неко апстрактно дело наведено у називу који је дао закон друштвено једнако опасним радњама. Мишљења смо да би само на тај начин правна оцена дела била у пуној логичној и појмовној сагласности са утврђеним чињеницама и њиховим подвођењем под одређену законску норму а без обзира на вишеструки назив.

Напред је наведено да су законодавна техника и рационалност диктирали вишеструке називе кривичних дела, а ти елементи су у још већој мери диктирали неопходност концентрације квалификаторних околности код три групе кривичних дела: и то код кривичних дела: против здравља људи, против опште сигурности људи и имовине и против безбедности људи и имовине у саобраћају. Ове три групе кривичних дела, сврстане у одговарајуће главе кривичног закона, имају предвиђене одговарајуће тешке (квалификоване) облике посебно санкционисане у једном члану на крају сваке главе. Очигледно је да би се знатно повећао обим описа сваког појединог кривичног дела да су квалификовани (тежи) облици дати и описани уз свако кривично дело посебно, и на тај начин би се повећао и општи обим кривичног закона а губила би се и прегледност. Рационалност се вочава одмах чим се погледа сваки члан који код одговарајућих глава садржи посебно квалификаторне елементе и заједничке казне за те теже облике.

Пошто су нека кривична дела из тих глава доста честа (нарочито што се тиче саобраћаја), то се у пракси скоро редовно грешки приликом правне оцене тих дела. Наиме, приликом одређивања и навођења правне оцене дела у изрекама се наводи да је учињено одговарајуће кривично дело па се наведе члан и став који предвиђа тежу последицу, а на то се наловезује члан и став који садржи обележја бића основног кривичног дела. Због тога изреке пресуда дословце гласе: „Чиме је извршио кривично дело тешко дело против безбедности људи и

имовине у саобраћају из чл. 164. ст. 4. у вези чл. 159. ст. 3. у вези ст. 1 КЗВ" (иста је ситуација и са другим кривичним законима, само што је нумерација различита). Овде се као прво питање како је могуће прво навести одредбу која утврђује тежи облик (према последици) кривичног дела (а то је само један мањи део инкриминације) па тек онда наводити одредбу која даје све елементе бића кривичног дела. Друго, питање је да ли је дат и законски назив одговарајући па смо трамо да није. Мишљења смо да и законски назив кривичног дела и позивање на одговарајуће одредбе треба да буде такво да се одмах и јасно види и логичан назив као и правна логика позивања на одговарајуће одредбе. Према томе, у наведеном примеру у изреци пресуде требало би да стоји: „чиме је извршио тешко кривично дело против безбедности људи и имовине у саобраћају из чл. 159. ст. 1. у вези ст. 3. и чл. 164. ст. 4. КЗВ" па би на тај начин правна оцена била и правилна и тачна, и логична а и назив кривичног дела би био адекватно дат.

На основу чл. 11. ст. 2. КЗ СФРЈ за кривично дело учињено из нехата учинилац је одговоран само када то закон одређује. С обзиром на ову одредбу у кривичним законима република и покрајина посебно је, уз свако кривично дело где је предвиђена одговорност и за нехат, наведено у посебном ставу да се кажњава и нехат. Према томе, то је један од субјективних основа кривичне одговорности и његово посебно навођење је обавеза законодавца у односу на свако кривично дело где се предвиђа одговорност и за нехат. Међутим, навођење одговорности за нехат у посебном ставу одговарајућег члана кривичног закона не представља инкриминацију која садржи обележја бића кривичног дела, па је неосновано позивање, при правној оцени дела, првенствено на онај став законског члана који утврђује одговорност за нехат, мада се у пракси то врло често чини. Правилна правна оцена дела треба да гласи да је извршено кривично дело из основног става одговарајућег члана кривичног закона уз повезивање са оним ставом који одређује одговорност и за нехат а не обратно.

Слична је ситуација и у односу на кривичну одговорност одговорног лица, које за низ одређених кривичних дела одговара када је то у закону предвиђено. Та одговорност је увек предвиђена у посебном (редовно последњем) ставу појединог члана кривичног закона и то формулацијом: „одговорно лице које учини дело из става ... овог члана — казниће се". Веома је раширена, и то врло погрешна, пракса да се приликом правне оцене дела наведе да је извршено кривично дело из става који одређује кривичну одговорност одговорног лица па се тек онда тај став повезује са стварном инкриминацијом. Међутим, у таквим случајевима је неопходно, и једино исправно, навести само онај члан и став кривичног закона који одређује инкриминацију а није потребан онај став који утврђује одговорност одговорног лица јер питање одговорности треба образложити на одговарајући начин у образложењу пресуде.

Међутим, треба напоменути да је могуће у свим случајевима одговорности за нехат и одговорног лица у изреци уопште и не наводити односно спомињати став који одређује специјалну одговорност, већ та питања одговорности на адекватан начин разјаснити у образложењу пресуде.

Често се у пресудама употребљава термин „проглашава кривим“ мада закон увек употребљава израз: „оглашава кривим“ (као нпр. у чл. 319. ст. 1, 322. ст. 1, 327. ст. 1. и др.), па је уместо и правилно користити законски израз а не конструисати нови који не одговара. Ово стога што израз „проглашава“ има друго значење (знатно шире) од израза „оглашава“ који се скоро искључиво односи на материју кривичног права. Исти је случај и са изразом „прогласно је пресуду“ који не одговара законској терминологији, јер је закон доследан у томе да се пресуда „објављује“ (чл. 323. ст. 1, 325. ст. 1. и др.) па наравно да треба користити тај законски израз.

Иначе, има још много термилошких непрецизности, неправилности и рогобатности али их није могуће сада све регистровати, већ је довољно указати да се треба ослобађати непрецизних термина и рогобатних израза.

III. ЈЕЗИК ОДЛУКА

Свака научна област и струка, сем специфичне терминологије, има и своје специфичне језичке варијације, па и деформације, које постају саставни део начина изражавања. Таква је наравно ситуација и у правној струци, а изгледа нам да је најизраженија у области правосуђа где су потпуно одомаћени неки језик и стил који тешко да би добили прелазну оцену од стране филолога. Не улазећи у иоле детаљније анализирање језика и стила у судским одлукама ипак је нужно указати да судске одлуке треба да буду на нивов који мора да задовољава бар један средњи ниво квалитета. Наравно, да не пледирамо за то да судске одлуке буду књижевни огледи, али смо ипак одлучно против тога да буду недовољно писмене и језички накарadne. Из тога колико је пажње посвећено језику у одлуци види се не само брижљивост при обради, већ и писменост па и општа и правна култура онога који обрађује одлуку. Језички беспрекорно обрађена одлука несумњиво указује на одговарајуће квалитете онога који ју је обрадио.

Судске одлуке по правилу су писане тешким стилем. Пуне су глаомазних и прешироких реченица, са пуно уметнутих реченица а уз то имају речи или чак и целе реченице у заградама или међу повлакама, тако да некада нису потпуно јасне а ни прегледне. Понекад је цела страна један став, а понекад опет свака реченица је посебан став, а наравно да ни једно ни друго није добро. Сваки став треба да представља једну логичну целину или да се односи на једну чињеницу или доказ.

Рогобатних израза има на претек и они се по некој инерцији провлаче кроз велики број одлука. На пример каже се: „повреда лаке телесне природе“, или „кривично дело у продуженом трајању“, или „да би их они видели“ итд. Набрајање свих уочених рогобатности би нас одвело далеко, али оно није ни потребно, већ је довољно указати на то да се енергично треба ослобађати таквих недостатака.

Наравно да овај лапидаран осврт на језик судских одлука може и треба, само да подстакне и упути на то да се језику судских одлука посвети озбиљнија пажња него до сада.

IV. ЗАКЉУЧАК

Изложена питања у вези писмене израде првостепене пресуде (а делимично решења и наредбе) несумњиво указују на значај и важност како форме тако и садржине пресуде као најважније и најзначајније (са становишта генералне и специјалне превенције) одлуке у кривичном поступку. Непридржавање одговарајућих одредаба или пренебрегавање одређених правила при изради првостепене пресуде показује или незнање или игнорисање закона и одређених правила од стране оног ко израђује пресуду. То у одређеној мери показује аљкавост, небригу, површност или рутинерство односно формалистички приступ и бирократизам. Било шта да је у питању то је неспојиво са опредељењима правосудне функције у нашем самоуправном социјалистичком друштву, јер увек треба имати у виду да се не ради о бирократском „предмету“ већ да се ради о човеку и да се пресудом решава један нарушен однос у нашем друштву и да пресуда — поготово када је осуђујућа — мора да обезбеди како заштити друштвених интереса тако и одговарајући однос према човеку на кога првенствено треба да делује. Заловођење тих захтева може да обезбеди само формално и садржајно ваљана и законита пресуда.

Лида Бајић

асистент Правног факултета у Новом Саду

ПОЈЕДИНЕ РАЗЛИКЕ У ИНКРИМИНИСАЊУ СИЛОВАЊА У НОВОМ ЈУГОСЛОВЕНСКОМ КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

а) Уводне напомене

Кривично дело силовања представља основно дело у групи кривичних дела против достојанства личности и морала. Морал као групни заштитни објекат треба схватити рестриктивно у смислу полног, сексуалног морала — услед чега ови деликти управо и носе назив сексуалних деликата. Морал у својој свеукупности и разним видовима је заштићен и другим групама кривичних дела (кривична дела против брака и породице, против части и угледа; пословни морал ужива кривичноправну заштиту и посредством појединих привредних деликата, итд.). Дакле, морал као скуп друштвених норми санкционисан друштвеном санкцијом која у појединим случајевима добија и правну димензију, а истовремено и психолошком санкцијом — увиђањем друштвене оцене исправности односно неприхватљивости поступка, треба схватити, у домену кривичних дела против достојанства личности и морала, само у мери у којој се друштвене норме тичу односа који регулишу полни живот одобран од стране друштва.

Проблем обима законодавне ингеренције у области човекове полне слободе и морала је изузетно осетљив. Деликатност овог питања је наглашенија утолико што, зависно од схватања јавног мњења и средине, жртва кривичног дела може претрпети већу штету поступком пружања кривичноправне заштите него самим кривичним делом, пошто кривични поступак пребацује кривично дело из сфере приватног сазнања у област јавног. Насупрот овог разлога, упоредо са све већом полном слободом и правом личног избора сексуалног партнера појачава се и потреба за прописивањем скупа правних норми, дакле и кривичноправних, којима се обезбеђује остваривање ове слободе и њена заштита кроз санкцију.

Кривично дело силовања, чија је садржина у принудном испуњењу полног захтева другог лица, је дело против полног

морала али, и пре свега, дело против полне слободе пошто се њим повређује слобода одлучивања о партнеру са којим се ступа у полне односе. Примарни заштитни објект словања је управо полна слобода. Међутим, природа овог кривичног дела одређује вишеструкост заштитног објекта. Сопствено осећање вредности — част женског лица које је жртва кривичног дела словања бива такође повређено. С обзиром на схватање друштвене средине према коме жртва постаје са аспекта морала мање вреднована, заштитни објект је и углед женског лица. Ово дело је такође уперено и против телесног интегритета: нарушава га а у извесним случајевима и повређује (став судске праксе је да лака телесна повреда проузрокована применом силе ради извршења обљубе, независно од тога да ли се може приписати нехату или умишљају учиниоца, бива конзумирана бићем кривичног дела словања)¹. Управо сложеност заштитног објекта и тежина кривичног дела словања оправдава погребу његовог ширег разматрања. Ово кривично дело је предвиђено у свим кривичним законима република и покрајина који су ступили на снагу 1. јула 1977. године. Иако класично дело, променом у схватањима морала дошло је до извесних измена у инкриминацији, тако да се може запазити неуједначеност у нашем новом кривичном законодавству. Извесне опште карактеристике новонасталих измена у групи кривичних дела против достојанства личности и морала одражавају се и на прописивање кривичног дела словања, те ћу стога изнети неке од њих.

У групи кривичних дела против достојанства личности и морала у највећој мери дошле су до изражаја разлике у схватањима законодаваца и особености у појединим облицима кривичних дела према регионалним, обичајним, етничким и етичким опредељењима. Ниједно дело из ове групе није истоветно регулисано у свим кривичним законима република и покрајина. Одступања од униформне инкриминације се нарочито запажају у кривичним законима СР Словеније и СР Хрватске што се, поред осталих разлога, може објаснити општом економском развијеношћу и напуштањем крутих моралних кодекса. У овој, иначе малобројној групи, у појединим кривичним законима постоји велик број декриминација; неуједначеност у схватању граница кривичноправне репресије у области достојанства личности и морала је приметна. Насупрот овој тенденцији јављају се и нове инкриминације: полно насиље чл. 101. КЗ Слов. и задовољавање похоте пред дјететом чл. 90. КЗХ што указује на то да ниуколико није исцрпена кривично-правна регулатива

¹ Др Богдан Златарић: Кривични законик у практичној примјени (критички преглед јудикатуре), II свезак, „Народне новине“, Загреб, 1958, стр. 225. Златарић цитира и одлуку Врх. суда НР Хрватске Кж 1977/57. од 24. IX 1957. у којој је изнесено наведено становиште. Други аутори такође прихватају ово мишљење: Др Милош Радовановић и др Мирослав Борђевић: Кривично право, Посебни део, „Савремена администрација“, Београд, 1972, стр. 126.

у овој области.² Упоредбујући решења Кривичног законика из 1951. (са каснијим изменама) са онима из 1977. године одступања су битна.

Запажа се и значајна разноликост у погледу одређивања ширине субјекта и пасивног субјекта појединих кривичних дела у погледу пола, старосних граница (пунолетно, малолетно лице, дете), дакле и у заштитном објекту, као и у односу на етиолошко-психолошка својства пасивних субјеката појединих кривичних дела. Ове разлике упућују на неједнаку кривичноправну заштиту извесних категорија лица, као и на потребу да правне одредбе треба да обухвате и оне случајеве, који се истина у животу ређе срећу али су ипак могући. Наиме, законодавац треба довољно еластичном и широком формулацијом да обухвати све случајеве за које предвиђа да се могу појавити, а да ипак задржи ону меру прецизности која би онемогућила самовољу у примени прописа у пракси. Овај, очигледно сложен задатак, законодавац решава комбиновањем различитих елемената: постојеће искуство у праћењу једне појаве, прогноза њеног понашања, анализа утицаја општих и локалних чинилаца на испољавање те појаве и циљеви које треба остварити путем правног уобличења те појаве. Инкриминација која настаје на овај начин мора ипак да садржи и дозу резерве (дакле извесну ширину) пошто реално манифестовање појаве може да крене другим током од предвиђања.

б) Разматрање разлика појединих обележја и облика кривичног дела силовања у новом југословенском кривичном законодавству

За потребе анализе разлика у прописивању конститутивних елемената кривичног дела силовања и појединих његових облика у новом југословенском кривичном законодавству као мерило упоребења користићу формулацију КЗВ, и на основу ње вршити извесна закључивања.

Кривично дело силовања чини оно лице које принуди на обљубу женско лице са којим не живи у брачној заједници употребом силе или претњом да ће непосредно напасти на живот или тело тог или њему блиског лица (чл. 68. ст. 1. КЗВ).

² У даљем тексту користе се скраћенице назива кривичних закона:

Кривични законик — КЗ

Кривични закон СФР Југославије — КЗ СФРЈ

Кривични закон СР Босне и Херцеговине — КЗ БиХ

Кривични закон СР Македоније — КЗМ

Кривични закон СР Словеније — КЗ Слов.

Кривични закон СР Србије — КЗС

Кривични закон СР Хрватске — КЗХ

Кривични закон СР Црне Горе — КЗЦГ

Кривични закон САП Војводине — КЗВ

Кривични закон САП Косова — КЗК.

Радња овог кривичног дела се састоји у принуди и обљуби. У овом смислу постоји јединствен став у свим кривичним законима. У односу на елеменат принуде постоје извесна одступања која ћу анализирати у даљем тексту при разматрању радње извршења овог кривичног дела.

Пасивни субјекат силовања у већини кривичних закона је одређен истоветно као женско лице старије од 14 година са којим извршилац не живи у брачној заједници (задржано је раније усвојено решење према коме се дело не може извршити према мушком лицу). Законодавац користи израз „брачна заједница“ а не „брак“ руководећи се фактичким постојањем заједнице живота а не формалним постојањем брака (фиктивни брак, брак који се налази у поступку развода или поништаја али правно није престао да постоји, наиме није окончан). Силовање се дакле не може предузети према женском лицу са којим се живи у брачној заједници. Међутим, уколико постоји ванбрачна заједница постоји кривично дело силовања. Сматрам да је законодавац у оба случаја требало да заузме јединствен став или бар да не стави у неповољнији положај жртву уколико се налази у брачној заједници са извршиоцем. Уколико би се прихватила као оправдана ова диференцијација тада би се подразумевала претпоставка да сексуални односи у брачној заједници представљају обавезу за жену (чак и у случају принуде), док се у ванбрачној заједници (која је у овом свом аспекту идентична брачној) ови односи заснивају на добровољности, дакле, на обостраној сагласности. На овај начин се испољава и даље присутан патријархалан морал који одржава и законодавац према ком брачна заједница претпоставља трајан приста-
нак на полне односе независно од ситуације и поставља се као дужност за жену.³ У овако схваћеној обљуби жена се појављује у правом смислу као објекат. Напред изнесени крути ставови су у дубокој супротности са слободом личности и са једнакошћу правне заштите полова. Мушкарцу, мужу, се пружа нека врста кривичноправног имунитета ради очувања брака. Принудан начин остварења полних односа у браку очигледно указује на поремећај брачних односа, те у таквим условима одржавање брака по сваку цену (чак и непружањем правне заштите жени) деградира основу брака — обостраност воље за његово одржавање. Неоправдано је чувати брачну заједницу по цену повреде телесног и духовног интегритета жене. Очигледно је да је законодавац тежио да брачној заједници пружи заштиту од спољњег захватања механизма кривичноправне принуде и да сачува њену неповредивост и затвореност (приватност). Међутим, сматрам да је било потребно дати повољнији положај жени у брачној

---

³ Др Обрад Перић такође сматра да се законодавац руководио схватањем ступања у полне односе као брачне дужности (Др Љубиша Лазаревић — др Обрад Перић: Кривично право, Посебни део, Скрипта за студенте, свеска 2, Нови Сад, 1979, стр. 121.

заједници или је евентуално изједначити, у овом погледу, са статусом у ванбрачној, али никако не привилеговати независност, самосталност и достојанство личности жене у ванбрачној заједници.

За разлику од осталих кривичних закона република и покрајина КЗ Слов. у чл. 100. као пасивни субјект кривичног дела силовања одређује свако женско лице независно од тога да ли са извршиоцем живи у брачној или ванбрачној заједници. Овом одредбом се очигледно тежи ка изједначавању положаја жене у погледу полних слобода са мушкарцем иако наше друштво још увек испољава дубоко уврежено схватање о неједнакости полова и у том смислу постоји извесна хипокризија.

На основу анализе појединих кривичних закона може се доћи до закључка да је пасивни субјект код кривичног дела силовања у упоредном праву различито одређен. Шведски кривични законик⁴ који је ступио на снагу 1. I 1965. године у глави VI под називом Кривична дела против морала у чл. 1. као пасивни субјект одређује женско лице. Међутим, зависно од природе односа између мушкарца и жене мења се правна квалификација, те наместо силовања постоји полно насиље уколико се с обзиром на постојеће односе дело може сматрати мање тешким (услед промене правне квалификације и кажњивост је блажа). Природа односа на које упућује ова одредба је, по мом мишљењу, заједница живота или постојећа афективна веза између мушкарца и жене. Тумачењем ове одредбе сматрам да се силовање може извршити само према оном женском лицу са којим извршилац не живи у брачној или ванбрачној заједници. Разлог би се могао наћи у ставу који руководи и нашег законодавца: кривични поступак и дуготрајно извршење санкције због предузетог кривичног дела могли би битно нарушити постојеће односе између извршиоца и жртве. Поред тога, у овом случају, последице кривичног дела се протежу и на оштећену не само као повреда достојанства личности и морала већ и као повреда њене части и угледа а у ширем смислу и посредно и као повреда брачне части и угледа. Сви ови разлози нису ирелевантни, али сматрам да, узимајући у обзир напред изложено, преовлађују разлози који се залажу за решење које је усвојио КЗ Слов.

---

⁴ Чл. 1. главе VI Кривичног законика Шведске прописује кривично дело силовања на следећи начин:

„Ако мушкарац силом или пријетњом непосредне опасности примјењеном према женској особи принуди ову на обљубу, казнит ће се за *силовање* затвором од двије до десет година. Са силом се изједначаје и стављање женске особе у бесвјесно стање или у друго слично стање.

Ако се ово кривично дјело с обзиром на постојеће односе између мушкарца и женске особе или због других разлога мора сматрати мање тешким, изрећи ће се за *сполно насиље* затвор до четири године.” (Кривични законик Шведске, Предговор и превод др Богдан Златарић, Институт за криминолошка и криминалистичка истраживања, Београд, 1967).

Кривични законик ЧССР⁵ не прави дистинкцију на основу постојећих односа између мушкарца и жене као атрибута пасивног субјекта и елемента бића кривичног дела силовања. Само граматичким тумачењем законске одредбе (управо у том смислу се и оглађује од ваљаности закључака) силовање постоји и уколико је дело извршено према жени са којом извршилац живи у брачној или ванбрачној заједници. Уколико је законодавац тежио да другачије одреди пасивни субјекат требало је то учинити у истој одредби којом прописује биће кривичног дела.

Пасивни субјекат у мађарском Кривичном законiku од 1962. године⁶ је одређен као женско лице са којим извршилац није у браку. Судећи на основу формулације „брак” а не „брачна заједница” формално постојање брака и поред фактичког непостојања или прекида брачне заједнице (нпр. случај када је покренут поступак за развод брака и извесност исхода је очигледна али не постоји формалан акт о престанку брака) значи искључивање постојања овог кривичног дела. Међутим, могуће је и шире тумачење термина „брак” према његовој реалној садржини, дакле суштини брака а не правно-догматски. Тада би брак постојао само уколико су остварени сви битни елементи који испуњавају његову садржину — а то је свакако и заједница живота, те би непостојање брачне заједнице значило и непостојање брака а самим тим би била и остварена сва обележја кривичног дела силовања. Уколико се дело изврши према женском лицу са којим је учинилац у ванбрачној заједници тада постоји силовање.

Ако се упореде одговарајуће одредбе појединих кривичних закона југословенских народа (ограничавам се на текст Казненог закона о злочинствима и преступцима за Босну и Херцеговину⁷

---

⁵ Кривични законик СР Чехословачке ступио је на снагу 1. I 1962. године. У другом поглављу под називом Кривична дела против људског достојанства прописује у чл. 241. кривично дело силовања одређујући појам пасивног субјекта као женско лице. Основни облик дела регулисан је у ст. 1: „Ко употребом силе или претњом да ће силу непосредно употребити принуди женско лице на обљубу, или ко за извршење овог дела злоупотреби беспомоћност женског лица, казнит ће се лишењем слободе од 3—8 година”. (Кривични законик СР Чехословачке, обрадио др Тихомир Васиљевић, Институт за криминологију и криминалистичка истраживања, Београд, 1965)

⁶ Кривични законик НР Мађарске који је ступио на снагу 1. VII 1962. прописује у глави XV под називом „Кривична дела против породице, омадине и морала” под насловом „Повреда морала” у чл. 276. кривично дело силовања: „Казнит ће се казном лишења слободе од 2—8 година ко силом или претњом непосредног напада на живот или тело принуди на обљубу женско лице, са којим није у браку, као и ко искористи неспособност женског лица да се брани или да изрази своју вољу ради извршења обљубе са њим”. (Кривични законик НР Мађарске, издање Института за криминолошка и криминалистичка истраживања, Београд, 1965)

⁷ Казнени закон о злочинствима и преступцима за Босну и Херцеговину, са објема новелама Казненом закону који је наредбом од 26. јуна 1879. године уведен за Босну и Херцеговину у глави IX под називом „О силовању, оскрвнућу, и другим тешким случајевима блудности” у пара-

од 1879. год. и Кривични законик Краљевине Југославије⁸ од 27. јануара 1929. год.) може се закључити да се као пасивни субјекат појављује женско лице са којим се извршила не налази у браку. Брак као правна чињеница, на основу прописа који одређују појам кривичног дела силовања, искључује постојање дела независно од стварног остварења његове садржине. Схватање обавезе ступања у полне односе са мужем као брачне дужности објашњава заузети став законодавца и ширину његове заступљености.

Радња кривичног дела се састоји у принуди на обљубу. Обљуба се врши употребом силе или тзв. озбиљном претњом која је непосредно усмерена на напад на живот или тело тог женског лица или ког другог њој блиског лица. Док се у свим кривичним законима република и покрајина запажа јединствено регулисање садржине претње докле КЗ Слов. предвиђа само претњу усмерену на напад на живот или тело. Судаћи по овој одредби претња би могла да буде усмерена на живот или тело ма ког лица. Међутим, сврха претње је да принуди лице коме се прети на обљубу, да савлада отпор тог лица, те је смисао одредбе очигледно у томе да је претња управљена против женског лица над којим се врши обљуба.⁹ Сматрам да је оправданија и реалнија формулација према којој су омеђене границе претње и круг лица на које се односи а да је истовремено било неопходно одредити природу везе између тих лица што је уобичено истина еластично али нужно кроз израз „блиско лице“.

Под термином „блиског лица“ мислим да треба сматрати оно лице према коме жртва испољава чврсту афективну приврженост док формална брачна, родбинска или друга повезаност не гарантује увек претпостављену блискост. Афективна веза не мора да се заснива искључиво на осећању љубави — иако ће оно вероватно преовлађивати у пракси, већ и на осећању дубоке захвалности, идолопоклонства, верске, политичке или друге занесености итд. Очигледно је да ће ово питање у пракси захтевати фактичко

графима 200, 201. и 202. одређује кривично дело силовања. Основни облик дат је у параграфу 200 кроз следећу формулацију: „Ко погубљеном пријетњом, заиста извршеним насиљем или лукавим онесвијешћењем, женску особу стави у такво стање, да му се не може одупријети, те је у том случају изван брака сполно употрејеби, чини злочинство силовање“. (Казнени закон о злочинствима и преступцима за Босну и Херцеговину, са објема новелама Казненом закону и са Законом о лихви, уредио Фрањо Круселнички, издао Леон Финци у Сарајеву, штампарија „Народа“, Сарајево, 1914)

⁸ Кривични законик Краљевине Југославије од 1929. године у параграфу 269. прописује: „Ко женско лице са којим није у браку, силом или претњом истовремене опасности по живот или тело принуди на обљубу“... (Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од др Мих. П. Чубинског, „Геца Кон“, Београд, 1930)

⁹ По својој јасноћи издаја се ипак формулација КЗ ЦГ који у чл. 93. сл. 1. прописује овај вид принуде кроз претњу учиниоца „да ће непосредно напасти на њен живот или тијело или на живот или тијело њој блиског лица.“

преиспитивање у сваком поједином случају и показати стварну заступљеност ових могућих ситуација.

Изузетно, поред емотивности као мерила блискости мислим да би се под „блиским лицем” могло тумачити и оно у односу на кога постоји и објективна веза блискости: одређена егзистенцијална или друга зависност.

Субјект овог кривичног дела је мушко лице са којим се пасивни субјект не налази у брачној заједници (уколико износимо гледиште заступљено у кривичним законима свих република и покрајина сем КЗ Слов. по ком извршилац силовања може бити и лице мушког пола које је засновало брачну или ванбрачну заједницу са женским лицем). Запажа се да је законодавац остао на раније заузетом ставу да се као субјект силовања појављује само лице мушког пола задржавајући се на традиционалном нормативном решењу које се и у пракси најчешће среће. Међутим, могуће је да се као извршилац насилне обљубе појави и женско лице у односу на мушко али се оваква ситуација не подводи под кривично дело силовања — у пракси је далеко ређа и последице нису у тој мери комплексне. Уколико постоји саучесништво као саизвршиоци се могу појавити и лица мушког и женског пола, пошто се једино у предузимању једне делатности радње извршења (обљубе) мора појавити мушко лице док се у остварењу принуде јављају и друга лица где је пол ирелевантан. По овом питању став у кривичноправној теорији није јединствен.¹⁰

Кривично дело силовања у новом кривичном законодавству има алтернативне теже облике који нису једнако заступљени у свим кривичним законима република и покрајина. КЗВ у чл. 68. ст 2. предвиђа тежи облик силовања ако је имало за последицу тешку телесну повреду или смрт женског лица, ако је дело извршено од стране више лица, ако је извршено на нарочито свиреп или нарочито понижавајући начин, или у другом особито тешком случају. Може се закључити да се тежи облик силовања остварује с обзиром на тежину наступеле последице, субјекта (број лица који учествују у извршењу дела), начин извршења или уколико су испуњени субјективни и објективни услови ван поменутих који конституишу особито тежак случај на начин како се схвата у кривичноправној теорији.

Сви кривични закони република и покрајина предвиђају исте теже облике кривичног дела силовања. Разлике се могу запазити у погледу адекватности, јасноће и прецизности формулација. Разлике које су суштинског карактера запажају се у КЗ Слов. (прописује тежи облик само у односу на субјекта: више особа и у односу на начин извршења: свиреп или посебно

¹⁰ Др Обрад Перић сматра да је прихватљивије становиште по ком се, водећи рачуна о карактеру кривичног дела силовања, као саизвршилац не би могло појавити женско лице (Др Љубиша Лазаревић — др Обрад Перић: Кривично право — Посебни део, Скрипта за студенте, свеска 2, Нови Сад, 1979, стр. 122)

понижавајући начин) и у КЗ БиХ (који поред осталих облика проширује појам тешке последице и на тешко нарушење здравља). КЗ БиХ прописује и нов тежи облик силовања у односу на пасивног субјекта уколико се дело врши према малолетном женском лицу које није навршило 14 година (према детету). Анализирају поједине тешке облике у мери у којој сматрам да доносе извесне новине или пак да дозвољавају различита тумачења.

Формулација чл. 83. ст. 2. КЗХ верније одражава смисао тежег облика силовања с обзиром на субјекта, наиме наместо израза „дело извршено од стране више лица“ користи се израз „или је том приликом извршено више силовања од стране више особа“. Очигледно је да, уколико се више лица појаве као извршиоци силовања, постоје више кривичних дела силовања а не једно дело извршено од стране више извршилаца. Сама природа овог дела условљена физиолошким аспектом обљубе чини сваки акт насилне обљубе самосталним кривичним делом силовања а не једним јединственим делом. Мислим да се према томе може сматрати одредба КЗХ као она која даје реално и правну садржину овог облика кривичног дела. Напротив, тумачењем смисла формулације у КЗВ и осталим кривичним законима (који предвиђају идентично решење) „дело извршено од стране више лица“ следи да радњу извршења предузима више лица. Међутим, ако су она сва остварила једну радњу извршења тада се појављују као саизвршиоци (није свако лице предузело радњу извршења у целини већ само принуду или обљубу — дакле део радње извршења). У том случају би само учешће више лица, дакле саучесништво, чинило дело тежим. То би се могло објаснити разлогом да је повреда достојанства личности и интимности таква да чини дело тежим због присуства већег броја лица. Граматичко тумачење одредбе КЗВ и других одговарајућих одредби кривичних закона других република и покрајина доводи до оваквог закључка. Међутим, пракса која је отворила потребу посебног инкриминисања тзв. групног силовања упућивала је на то да је од стране сваког извршиоца предузета насилна обљуба, дакле радња извршења у целини, те да према томе постоји више силовања извршених у истој прилици. Управо више силовања од стране више лица у континуитету, извршење више дела над истом жртвом коришћењем истих ситуационих прилика чини ово кривично дело (квалификовани облик) тешким. Међутим, довољно је и у овом случају да је сила или претња предузета од стране једног од тих лица, пошто сваки од извршилаца управо и савладава отпор жртве захваљујући већ примењеној сили или претњи. Далеко је прихватљивија и одредба садржана у КЗ Слов. који у чл. 100. ст. 2. прописује да овај облик постоји „ако је дело извршило више лица заредом“.

У теорији је заступљен став да под „више лица“ треба под разумевати три или више лица.¹¹ Постоји мишљење да и код

¹¹ У том смислу др Обрад Перић сматра да под више лица треба подразумевати три или више лица. (Др Љубиша Лазаревић — др Обрад

тежег облика кривичног дела силовања треба применити стано-виште које је општеприхваћено у нашој теорији кадгод законо-давац користи израз „више лица”. По мом мишљењу, код сило-вања би требало начинити изузетак и тумачити га у смислу два или више лица, пошто оно што овај облик чини тежим је то да се након једног силовања које је само по себи понижа-вајуће врши друго. Степен повреде достојанства женског лица је тежи уколико постоји већи број извршилаца, али је остварен већ уколико се појављују два. У прилог овог тумачења говори и решење следеће ситуације: поставља се питање како третирати два извршиоца овог дела који се појављују један за другим — у овом случају постоји кумулација понижења која се надовезује са једног силовања на друго. Било би неоправдано сматрати да су у питању извршиоци два дела која нису међусобно пове-зана управо заједничком приликом и временски, месно и ситуа-ционо блиским радњама извршења. Сви ови разлози упућују на то да је за постојање тежег облика силовања с обзиром на субјекта (број извршилаца) потребно узети два или више лица мушког пола. Ово решење је и нормативно уобличено у чл. 88. ст. 2. КЗ БиХ који предвиђа овај облик под условом да је „дјело извршено од стране два или више лица”.

Тежи облик кривичног дела силовања према тежини после-дице у КЗ БиХ садржи и тешко нарушење здравља (чл. 88. ст. 2. КЗ БиХ). Сматрам да је ова допуна излишна пошто се у теорији под појмом тешке телесне повреде подразумева и тешко нару-шење здравља. Сви видови тешке телесне повреде су обухваћени у њеном општем појму те је непотребно издавајати поједине од њих као самосталне.

Нов тежи облик силовања прописује КЗ БиХ у односу на пасивног субјекта уколико је дело извршено према малолетном женском лицу које није навршило 14 година. На овај начин је и пасивни субјект кривичног дела силовања у свом основном облику у КЗ БиХ одређен као малолетно женско лице изнад 14 година и пунолетно женско лице. У случају обљубе над мало-летним женским лицем испод 14 година правна квалификација је другачија наиме стоји кривично дело обљубе или против-природног блуда са лицем које није навршило 14 година (чл. 91. ст. 2. КЗ БиХ). Разлика тежег облика силовања у односу на обљубу или противприродни блуд у КЗ БиХ огледа се у више праваца. Садржина претње се разликује код ових кривичних дела: док је код силовања усмерена на непосредни напад на женско лице или њој блиско лице дотле је код тежег облика обљубе или противприродног блуда управљена на живот или тело (очигледно се мисли на само лице које је пасивни субјект а не и на друга лица). Субјект код дела из чл. 91. ст. 2. КЗ БиХ може бити и мушко и женско лице. У односу на пасивни субјект као услов се поставља само то да малолетно лице није навршило

14 година старости док се пол појављује као ирелевантан. Међутим, уколико се као субјекат појави мушко лице а као пасивни субјекат женско лице испод 14 година и уколико је обљуба остварена принудом тада не постоји кривично дело обљубе или противприродног блуда са малолетним лицем већ кривично дело силовања у свом тежем облику. Наиме, обједињена лична својства оба субјекта која се односе на одговарајући пол утичу на правну квалификацију дела. У свим другим случајевима насилне обљубе или противприродног блуда постоји кривично дело из чл. 91. ст. 2. КЗ БиХ.

КЗ Слов. не прописује све раније наведене квалификоване облике силовања, тако да чл. 100. ст. 2. не садржи ни тешку телесну повреду, смрт женског лица ни особито тежак случај као основ теже квалификације. Уколико би се ове последице могле приписати нехату учиниоца тада би постојао стицај кривичног дела силовања и нехатних облика ових кривичних дела према одредбама КЗ Слов. а не дело квалификовано тежом последицом што је прихваћен став у кривичним законима других република и покрајина. С обзиром да чл. 47. КЗ СФРЈ предвиђа постојање особито тешког случаја само уколико закон код појединог кривичног дела изричито прописује тежу кажњивост услед постојања особито тешког случаја, сматрам да је законодавац у КЗ Слов. на извешан начин занемарио могућност појаве нових околности које посебно појачавају друштвену опасност код кривичног дела силовања а по својим обележјима могу да остваре елементе, особито тешког случаја.

КЗ Слов. прописује у чл. 100. ст. 3. посебан (блажи) облик кривичног дела силовања који је забрањен казном од 6 месеци до 5 година затвора. Овај облик постоји уколико се женско лице присили на обљубу претњом на тај начин што ће се о том женском лицу или њеним ближњима открити нешто што би шкодило њеној части или угледу или части и угледу њених ближњих, или да ће њој или њеним ближњим нанети велику имовинску штету.

Садржина претње код наведеног привилегованог облика силовања је другачија, испољава се у блажем виду за разлику од озбиљне претње непосредног напада на живот или тело код основног облика. Принуда узима само облик претње која се односи на чињенице које се тичу части и угледа лица над којим се врши обљуба или лица која су блиска жртви, или је претња управљена на могућност наношења велике имовинске штете истим лицима, дакле угрожавања имовинских права или интереса тих лица. Специфичност ове претње састоји се и у томе што се она не остварује одмах при предузимању саме радње извршења већ се може остварити и касније у блиској будућности и свест о извесности њеног остварења зависи од убеђења пасивног субјекта.

Чињенице које представљају садржину претње треба да су такве тежине и озбиљности као и значаја за оштећену да је

њихово откривање од таквог утицаја на одлуку да могу да онеспособе за отпор.

Открити — значи саопштити, дакле вербално представити или преко материјалних доказа (другим начином а не вербалним) омогућити трећим лицима сазнање или увид у такве чињенице.

Велика имовинска штета нема своје круте оквире у новчаним износима и зависи од опште устаљене праксе и конкретних околности у сваком поједином случају. С обзиром на карактер овог вида претње мислим да је релевантна субјективна вредност штете дакле њена висина и оцена величине према схватањима жртве и њеним имовинским могућностима или пак њој блиских лица, пошто је битно да ли је са гледишта тог лица штета могла бити оцењена као велика.

КЗ Слов. (у складу са усвојеним становиштем о појму силовања и пасивном субјекту) прописује у чл. 100. ст. 4. да се гоњење предузима по приватној тужби уколико је кривично дело силовања (основни облик и привилеговани облик из ст. 3. чл. 100) учињено према женском лицу са којим учинилац живи у брачној или ванбрачној заједници (уколико је остварен квалификовани облик силовања и у свим другим случајевима где нема овог односа између извршиоца и оштећене, кривични прогон се предузима по службеној дужности). У кривичним законима других република и покрајина кривично дело силовања у свим својим облицима гони се по службеној дужности.

На овај начин КЗ Слов. ставља на вољу оштећене да располаже тужбеним захтевом процењујући, с обзиром на трајност везаности за извршиоца, опортунитет покретања поступка. Свакако, препуштање диспозицији могуће тужитељице скрива у себи опасност од могућег утицаја на њену вољу средствима физичке или психичке принуде од стране учиниоца дела у правцу онемогућавања подношења приватне тужбе. Ове околности, чија могућност испољавања није искључена и чак је и вероватна, умањују ефекат ове одредбе и замагљују увид у стварну вољу оштећене, али не умањују њен значај јер не отклањају у сваком случају могућност њене примене.

Илустроваћу примером из упоредног права (одредбе Кривичног законика Шведске¹²) овлашћеност разних субјеката кривичног гоњења зависно од природе односа између учиниоца и жртве. Шведски кривични законик условљава покретање поступка кривичног гоњења од стране јавног тужиоца предлогом оштећене или омогућује гоњење тужиоцу уколико је то у општем интересу. У овом случају оштећена, зависно од свог схватања сврсисходности, оправданости и потребе за кривичним гоњењем посредно диспонира тужбеним захтевом. Предлог оштећене ће вероватно бити од већег значаја управо с обзиром на потребу

¹² Кривични законик Шведске, издање Института за криминолошка и криминалистичка истраживања, Београд, 1967, глава VI, чл. 11.

уважавања специфичности односа између учиниоца и општемене и постојање брачних односно ванбрачних односа између њих.

Код кривичног дела силовања поставља се и проблем диспозиције тужбеним захтевом или блаже кажњивости у случају закључења брака између учиниоца и жртве што представља нормирање привилегованог статуса учиниоца услед саме чињенице накнадног закључења брака. (Тако мађарски Кривични законик¹³ из 1962. године предвиђа у чл. 276. ст. 3. да се казна може неограничено ублажити ако учинилац и његова жртва склопе брак пре изрицања пресуде у првом степену.

Сматрам да се намеће потреба другачијег регулисања кривичног дела силовања уколико након извршења дела дође до закључења брака. Ова чињеница постаје релевантна јер у себи садржи претпостављену вољу жртве која ступањем у брак са учиниоцем дела испољава негативан став према кривичном гоњењу, пошто се браком успоставља извесно јединство интереса. Оправданост кажњавања се у оваквом случају са аспекта моралне сатисфакције жртве у извесном смислу доводи у питање. Мислим да је битно разлучити две ситуације: једно је однос у већ постојећој брачној или ванбрачној заједници, а другачије карактеристике показује накнадно ступање у њу.

Појављује се потреба временског фиксирања настале чињенице у одређеном оквиру. Сматрам да би моменат доношења правноснажне пресуде био тај до кога се чини прихватљивим веровање у ваљаност и стварност побуда за закључење брака. Уколико би се и након овог момента (након извесности у доношење осуђујуће пресуде) браку придавало његово право значење тада би било могуће закључивање фиктивних бракова који не испуњавају сврху која се од њих очекује. Ако би се услед закључења брака обуставило кривично гоњење онемогућује се утврђивање постојања дела, извршилаштва и кривичне одговорности те самим тим и могућност изрицања кривичне санкције. Друга могућност би била да закључење брака представља самостални основ (факултативни или обавезни) за ослобођење од казне или за неограничено ублажавање казне. Ако је брак основ који утиче на кажњивост кривични поступак обелодањује извршено кривично дело и наноси негативне последице по част и углед женског лица које је жртва тог дела. Другачија је ситуација уколико накнадно закључени брак искључује кривично гоњење — тада постоји неизвесност у очима јавности у погледу извршења дела (сумња вероватно остаје) док се у случају искључења или ублажавања кажњивости сумња потврђује.

Постоји и трећа солуција у случају новонастале чињенице брака — поступак би могао да се води и по приватној тужби. Тада општењена у сваком случају диспонира тужбеним захтевом (гоњење за кривично дело силовања би се препустило жртви

¹³ Кривични законик НР Мађарске, издање Института за криминолошка и криминалистичка истраживања, Београд, 1965.

наместо јавном тужиоцу). Овакво решење ипак не би било оправдано. Постојала би опасност принудног спречавања оштећене на подношење тужбе, постављале би се пред жртву — тужиоца велике обавезе прикупљања доказа, упознавања са правним прописима, вођења поступка које би поред извршеног кривичног дела жртви још дале и терет вођења функције оптужбе.

У нашој кривичноправној теорији износи се и други аргументи у прилог прихватања новозакљученог брака као основа за обуставу гоњења: „Дело силовања је тешко дело против јавног морала и женске части и слободе, које се казни у јавном интересу и ради моралног задовољења жртве. Склапањем брака учинилац је искупио свој грех и пред друштвом и пред жртвом. У овом случају започети или продужити гоњење то би значило дати жртви дела нов, тежак ударац принуђавајући је да или лаже и упркос стварности из свога женског достојанства тврди да је она пристала на обљубу, или да за време издржавања казне изгуби мужа коме је опростила своје патње и са киме је ступила у брачну везу”.¹⁴

Иако постоји могућност злоупотребе оваквог решења смамрам да претежу разлози који упућују на потребу прописивања одредбе којом би се обуставило кривично гоњење у случају закључења брака између учиниоца и жртве уколико је брак склопљен до правноснажности пресуде. Међутим, мислим да у случају развода или поништаја брака не би требало искључити могућност поновног покретања поступка за остварено дело силовања. У том случају чини се оправданим да се субјект кривичног гоњења мења и да се пружи могућност оштећеној да приватном тужбом остварује кривичноправни захтев.

в) Закључак

У новом југословенском кривичном законодавству које је ступило на снагу 1977. године у погледу инкриминације кривичног дела силовања испољавају се значајне разлике у ставовима појединих законодаваца. Садржина принуде није истоветно одређена. Облик претње и ширина субјеката према којима може бити управљена је разнолик. Пасивни субјект силовања није истоветан у законским одредбама република и покрајина. (Основна разлика уследила је с обзиром на придавање значаја брачној заједници као основа који искључује постојање дела уколико се у њој налазе извршилац и жртва или пак поистовећивањем положаја жене у случају принудне обљубе независно од природе везе са извршиоцем.) У погледу квалификованих облика појављују се такође различита решења и заступљеност појединих облика. У КЗ Слов. и КЗ БиХ (у нешто мањој мери) запажају се најкрупнија одступања од раније постојећих решења КЗ, а

¹⁴ Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, др Мих. П. Чубински, издавач „Геца Кон”, Београд, 1930, стр. 417—418.

истовремено КЗ Слов. показује у највећој мери извесне нове концепције и осавремењује традиционална схватања везана за ово кривично дело.

По већини питања постављају се и проблеми сагледавања кривичног дела силовања у пракси и испитивање валидности усвојених становишта у реалности. Свако од њих је, и поред добре интенције, такво да може да се донекле обезвреди злоупотребом у пракси.

Може се закључити да сва питања нису разрешена и да се у све проблеме законодавац није упуштао при инкриминисању силовања, а такође да није увек ни најјасније формулисао своју идеју, што отвара поље различитом тумачењу и арбитрерности.

Међутим, може се закључити да су измене које је кривично дело силовања претрпело израз савремених тенденција и да представљају позитиван допринос нашој законодавноправној регулативи.

С. ТРИВА — В. БЕЛАЈЕЦ — М. ДИКА:

СУДСКО ИЗВРШНО ПРАВО

Проф. др Синиша Трива је, заједно са својим сарадницима (В. Белајец и М. Дика) и у својој редакцији, објавио књигу „СУДСКО ИЗВРШНО ПРАВО — ОПШТИ ДИО“ и тиме „искупио“ своје обећање дато у предговору првог издања свога, сада већ класичног (у најбољем смислу те речи) уџбеника „Грађанско парнично процесно право“. Књига је рађена на подлози новог (првог у СФРЈ) Закона о извршном поступку, који је ступио на снагу 1. X 1978. године. Књига је изашла у издању „Информатор“-а, Загреб, има 396 страница, материја је изложена у четири дела и десет глава.

Део први је посвећен основама судског извршног права и основним начелима судског извршног права.

У њему су обрађена битна обележја судског извршног права (садржај, структура и правна природа), подручја примене судског извршног права, судска извршно-правна ствар, извори и књижевност, разграничења са другим поступцима. У прегледу начела судског извршног права, посебно су обрађена: начело формалног (строг) легалитета, начело заштите дужника и начела првенства, једнакости и искључивости у намирењу поверилаца.

У другом делу је изложена материја субјекта извршног поступка.

У посебној глави су расправљена питања везана за судове у извршном поступку, њихову стварну, месну и функционалну надлежност. Глава четврта садржи обраду питања и проблема везаних за странке у извршном поступку и легитимацију странака у овом поступку.

Посебно је изложено и расправљено ко, када и на који начин може бити учесник у извршном поступку.

Трећи део књиге је највећи по обиму и на одређени начин има централно место. Садржи пет глава и односи се на сам поступак извршења.

Глава пета посвећена је потраживању које се остварује у извршном поступку и основама за одређивање извршења. Поболиже су овде објашњена питања која се тичу самог потраживања које се остварује у извршном поступку, појма и обележја извршне исправе, претпоставки и дејства извршности, као и извршењу на подлози веродостојних исправа.

У шестој глави обрађена су питања средстава, предмета и обима извршења, да би седма глава била посвећена покретању, одређивању и спровођењу поступка извршења. Она садржи: покретање поступка; облик, место и време процесних радњи; одлучивање о предлогу и решење о извршењу; спровођење извршења; одлагање и прекид поступка; окончање поступка.

Трошкови поступка и јемство су обрађени у глави осмој, док су у деветој глави на широком простору изложена питања и проблеми правних средстава у извршном поступку.

Поред квалификације и класификације правних средстава у извршном поступку и њиховог односа, посебно су обрађени: жалба против решења, приговори дужника (засебно против решења на темељу извршне исправе и на темељу веродостојне исправе), тужбе дужника и трећих лица. Осим тога је

у овом делу расправљено и питање ванредних правних лекова, повраћаја у пређашње стање и обрађен је институт противизвршења.

У последњем, четвртм делу, изложена је материја поступка обезбеђења (глава десета) са четири наслова: битна обележја поступка обезбеђења, заснивање zaloжног права, претходне мере, привремене мере.

Како се већ из овог сумарног прегледа садржаја даде видети, књига представља једну свестрану, исцрпну и систематску обраду југословенског извршног права, у његовом општем делу.

Она је истовремено теоријска студија, законски коментар и школски уџбеник.

Дата на високом научном нивоу, ова књига представља освежење и охрабрење у све присутнијем бледилу (или сивилу, ако се хоће) поплаве разних комерцијалних издања (приручника, коментара и др.) на ову тему, сведених више-мање на апологију тексту једног у многоне неуспелог закона, голу дескрипцију или површно варирање стереотипа.

С друге стране, бројне и оригиналне опсервације, запажања и погледи разликују ову књигу од више или мање успешних компилација, не мало присутних у уџбеничкој литератури, у нас и данас.

Оно што ову књигу посебно одликује јесте критички приступ (местимично и полемички интониран) у анализи законских текстова и објављених радова у његовој обради.

Аутори нису заобилазили контроверзна питања и спорна места; ни у закону, ни у теорији.

Увек су заузели јасан и аргументован став и тамо где је закон нејасан, недоречен или контрадикторан, као и тамо где односна питања нису довољно, потпуно или до краја теоријски истражена или научно објашњена.

Поред ширине, продубљености и нивоа обраде, ову књигу, даље, на битан начин карактеришу: прегледност и систематичност, јасност у дефинисању појмова и института, логичан редослед у излагању, концизан али и веома прецизан језик и стил.

Само тако је и било могуће да на једном ипак релативно малом простору, аутори обраде, претресу, дискутују, изложе и решавају тако велик број компликованих и тешких питања извршног права и критички претресу законски текст, теоријске и друге радове из ове области.

Књига је инспиративно крцата и богата идејама, ставовима, решењима и отвореним питањима, што све, природно, изазива и на одређени начин чак провоцира неслагања.

Има у њој места, мишљења и ставова који се могу дискутовати (што простор овог приказа, чији је искључиви циљ да информише о садржају и вредности ове књиге, искључује; бар сада и овде), али се ни тада не може доводити у питање продубљеност обраде и ни во аргументације.

Отуда ће, без обзира на критичке примедбе које се могу учинити чак и неким основним ставовима (нпр. у дефинисању садржаја, структуре и правне природе извршног права и поступка и др.) овог рада, свако даље истраживање питања и проблема извршног права морати полазити или узимати у обзир резултате, ставове и мишљења аутора ове књиге.

Речју: студенти су овом књигом добили уџбеник велике научне и педагошке вредности; литература процесног права високо достигнуће и значајан допринос, изазов и потстицај, шира стручна јавност — поуздан ослонац и оријентир за праксу примене закона.

Др Никола Воргић

ЗАЈЕДНИЧКИ СТАВОВИ РЕПУБЛИЧКИХ И ПОКРАЈИНСКИХ СУДОВА

Дана 16. маја 1975. године највиши привредни судови свих република и аутономних покрајина, с обзиром на укидање Врховног привредног суда Југославије, потписали су у Загребу договор о одржавању сталних периодичних састанака ради разматрања питања која су од значаја за уједначавање судске праксе у циљу јединствене примене закона из тадашње надлежности привредних судова. Периодични састанци се, и поред измена организације правосуђа у неким републикама и аутономним покрајинама, редовно одржавају, а заузети ставови су обавезни, јер се доносе уз потпуну сагласност делегација свих република и аутономних покрајина. 25. и 26. јуна 1980. године одржан је XII периодични састанак у Брезовици, СО Урошевца, САП Косово, на коме су делегати Врховног суда Црне Горе, Вишег привредног суда Хрватске, Привредног суда Македоније, Врховног суда Словеније, Вишег привредног суда Србије, Врховног суда Војводине и Врховног суда Косова, уз учешће делегата Суда удруженог рада Босне и Херцеговине и Суда удруженог рада Војводине, после разматрања постављених питања и предлога одговора радне групе коју су сачињавали делегати Вишег привредног суда Хрватске, Привредног суда Македоније, Врховног суда Словеније, Вишег привредног суда Србије и Врховног суда Косова, заузели већи број ставова. Због ограничености простора, приређивач је извршио избор значајнијих ставова, које је и коментарисао испод пуног текста става.

I ПРИМЕНА ПРОПИСА У ОБЛАСТИ УДРУЖЕНОГ РАДА

а) Организовање и промене у организовању основних организација удруженог рада

1. Да ли може основна организација удруженог рада, која је уписала предбележбу одлуке о свом организовању у судски регистар и завршила конституисање, али у судски регистар није уписала конституисање, донети одлуку о издавању и у судски регистар уписати предбележбу одлуке о издавању?

Новоорганизована основна организација, која је у судски регистар уписала предбележбу одлуке о свом организовању, може после конституисања (укључујући и распоред средстава, права и обавеза) донети, у складу са законом, одлуку о свом издавању из састава радне организације и у судски регистар уписати предбележбу одлуке о издавању.

Упис предбележбе одлуке о издавању те основне организације извршиће се на регистарском листу бр. 1 у рубрици бр. 2 (предбележбе, забележбе и остали уписи).

Овај став је логична последица чињенице да упис конституисања у судски регистар за основну организацију удруженог рада нема значај конститутивне радње. Због тога би услов, да новоорганизована основна организација удруженог рада претходно мора да упише конституисање у судски регистар, да би могла да се одамах издвоји из постојеће радне организације, имао само формални карактер, без практичног и правног значаја. У суд-

ској пракси је до сада било спорно да ли се мора претходно извршити упис конституисања новоорганизоване организације удруженог рада, или је довољно да се заврши конституисање у њој. Усвојеним ставом убрзава се процес издавања и конституисања новог правног субјекта.

2. Да ли се приликом промене у организовању радне организације која у свом саставу нема основне организације и издавања основне организације из састава радне организације мора извршити поновно конституисање те организације удруженог рада, ако се не мења организациона целина те организације?

Приликом промена у организовању радне организације која у свом саставу нема основне организације и издавања основне организације из састава радне организације, када се не мења организациона целина ових субјеката (нпр. ООУР која се издвојила из састава радне организације, организује се као радна организација без основних организација или се удружује у другу радну организацију са својством основне организације; радна организација без ООУР-а удружује се у другу радну организацију у којој наставља пословање као основна организација и сл.), не престаје мандат органа управљања, нити престаје мандат пословодног органа.

Приликом уписа ових промена у судски регистар, не подносе се докази о избору односно именовању ових органа ако им није истекао мандат. Међутим, та организација удруженог рада мора усагласити своја самоуправна општа акта у смислу насталих промена и поднети их регистарском суду приликом доношења пријава за упис ових промена заједно са исправама о њиховом усвајању.

Ово је веома значајан став који је сада усаглашен. У САП Војводини се и до сада овако поступало, али се, ради избегавања неспоразума, тражи да се у самоуправном споразуму о променама у организовању назначе околности да се нови орган управљања и пословод-

ни орган неће поново бирати, већ да ће досадашњи органи управљања и пословодства обављати функцију до истека мандата на који су бирани.

3. На који начин радници у основним организацијама усвајају споразум о начину и условима извршења међусобних права и обавеза, насталих до дана издавања једне основне организације из састава радне организације, те питања накнаде штете која настаје издавањем?

Споразум основне организације која се издава из састава радне организације са осталим основним организацијама и радном организацијом као целином о извршењу међусобних права и обавеза, као и о накнади штете услед издавања (чл. 341. ЗУР) усваја се личним изјављивањем радника на начин предвиђен у самоуправном споразуму о удруживању у радну организацију (збор, референдум, потписивање, давање посебних изјава у писменом облику и др.) у смислу чл. 462. ст. 1. ЗУР-а а у вези чл. 372. ст. 1. ЗУР-а.

Смисао овог става је да се споразум основне организације удруженог рада која се издава и других основних организација удруженог рада и радне организације као целине о уређивању начина и услова извршења међусобних права и обавеза, који су настали до дана издавања, као и питања накнаде штете која настаје издавањем, не мора усвојити на референдуму. Наиме, уређивање ових односа није наведено у одредби чл. 463. ст. 1. Закона о удруженом раду од 1976. године, у којој се одредби набрајају случајеви у којима радници у основним организацијама удруженог рада одлучују референдумом, нити је референдумско одлучивање предвиђено у одредби чл. 341. Пошто се поступак издавања основне организације удруженог рада, у смислу чл. 372. ст. 1. Закона о удруженом раду од 1976. године, уређује у самоуправном споразуму о удруживању у радну организацију, битно је оно што је у том самоуправном споразуму предвиђено за начин доношења одлуке у овом случају. У правној литератури (нарочито правној теорији) постоји и

друго мишљење, према коме о овом споразуму одлучују радници искључиво на референдуму, јер може да се ради и о одрицању права на повраћај удружених средстава, односно накнаде за привређивање удруженим средствима и сл. (чл. 463. ЗУР). Овим ставом је дилема отклоњена, мада је изложени став, у ствари, одраз већ истоветне судске праксе у републикама и аутономним покрајинама.

4. Да ли се основна организација која је у судски регистар уписала предбележбу одлуке о свом организовању, може издвојити из састава радне организације, ако се у њој не организују друге основне организације удруженог рада?

Ако се у саставу радне организације организује само једна основна организација, која је у судски регистар уписала предбележбу одлуке о организовању, а која одлука је пуноважна, ова основна организација може се издвојити из састава радне организације под условима утврђеним законом, ако преостали део радне организације испуњава услове да настави пословање као радна организација.

Основна организација која је доanela одлуку о издавању из састава радне организације у којој нису организоване друге основне организације, дужна је да са преосталим делом радне организације, који испуњава услове да настави пословање као радна организација, закључи самоуправни споразум о распореду средстава, права и обавеза у смислу чл. 333. ЗУР-а и да тај споразум поред осталих исправа приложи уз пријаву за упис предбележбе одлуке о издавању из састава радне организације.

У пракси је било случајева да преостали део радне организације без основних организација удруженог рада, мада испуњава услове за организовање основне организације удруженог рада, то не чини да би спречило могућност издавања дела радне организације у коме су радници донели одлуку о свом организовању. На тај начин су радници у овом делу радне организације спречавани у своме праву да самостално одлучују о начину и облику

свог организовања. Треба имати у виду да одлука о издавању дела тзв. просте радне организације, који је извршио упис предбележбе о свом организовању, може да буде резултат управно пасивности другог дела радне организације. Усвојеним ставом обезбеђује се остваривање права радника у тзв. простој радној организацији да самостално и самоуправно одлучују о начину и облику организовања удруженог рада и средстава у радној целини која испуњава услове из чл. 320. Закона о удруженом раду од 1976. године. На тај начин се спречавају могуће несавесности и злоупотребе преосталог дела радне организације, да пасивним држањем спречава остваривање самоуправних права радника другог дела радне организације.

б) Радна организација

5. Да ли пословна заједница може основати радну организацију?

Пословна заједница може основати радну организацију на начин и по поступку превиденим у самоуправном споразуму о удруживању у пословну заједницу, сходно чл. 349. ст. 2. и чл. 356. ЗУР-а.

У Закону о удруженом раду од 1976. године није изричито наведено да ли пословна заједница може да оснује радну организацију, јер се у одредби чл. 349. ст. 1. наводи израз „организација удруженог рада“, а затим и „друга друштвена правна лица“. Изложени став заснива се на могућности да и радна организација која у свом саставу има основне организације удруженог рада и сложена организација удруженог рада могу бити оснивачи радне организације у складу са самоуправним споразумом о удруживању у те организације. Због тога се и упућује на сходну примену одредби чл. 349. ст. 2. и 256. Закона о удруженом раду од 1976. године. Практична корист овог става је што се, без угрожавања интереса трећих лица и без ограничавања самоуправних права радника у организацијама удруженог рада које су удружене у пословну заједницу, омогућује брже, једноставније и лакше оснивање радне организације. То

ће доћи до изражаја посебно код пословних заједница које имају много чланица.

в) Пословна заједница

6. Да ли одговорност удружених организација за обавезе пословне заједнице када иступа у своје име а за рачун свих удружених организација, мора бити у самоуправном споразуму о удруживању утврђена као неограничена солидарна или се у том самоуправном споразуму може предвидети и други облик одговорности за обавезе пословне заједнице (нпр. ограничена солидарна одговорност)?

Кад пословна заједница у правном промету са трећим лицима иступа у своје име а за рачун свих удружених организација, онда се самоуправним споразумом о удруживању у пословну заједницу не може утврдити ограничена солидарна одговорност удружених организација за обавезе пословне заједнице. Из одредаба чл. 251. и 388. ст. 5. ЗУР-а произилази да за обавезе пословне заједнице одговарају без икаквих ограничења све организације удруженог рада за чији су рачун обавезе преузете.

У пракси се често појављују захтеви организација удруженог рада које се удружују у пословну заједницу да се њихова одговорност за пословне заједнице ограничи предвиђањем у самоуправном споразуму о удруживању у пословну заједницу ограничене солидарне, ограничене супсидијарне или пак ограничене одговорности до висине удружених средстава. У правној литератури се такође може наићи на ставове да је могуће ограничавати ову одговорност. Став судова, међутим, сасвим логично, искључује могућност ограничавања одговорности чланица за обавезе пословне заједнице, јер пословна заједница иступа у правном промету у своје име а за рачун чланица. Једина могућност је неограничена солидарна одговорност, а условљена је и чињеницом да се према новом Закону о санацији и престанку организација удруженог рада од 1980. године не може водити стечај над

пословном заједницом (чл. 7. ст. 1. тач. 5), пошто нема својих средстава, што значи да се инсолвентност и презадуженост пословне заједнице превалују на чланице.

г) Овлашћења регистарског суда

7. Да ли упис конституисања основне организације удруженог рада или другог субјекта уписа има значаја за стицање способности закључивања уговора у правном промету?

Упис конституисања основне организације или другог субјекта уписа има конститутивни значај за способност закључивања уговора у правном промету. Ово са разлога што је тек уписом у судски регистар, регистарски суд на основу овлашћења из чл. 449. ЗУР-а утврдио да је конституисање организације удруженог рада извршено у складу са законом. Осим тога, пре уписа конституисања, организација удруженог рада још нема уписану делатност у оквиру које може закључивати уговоре, а ни фирму односно назив под којим ступа у правни промет (чл. 415. и 430. ст. 1. ЗУР-а), јер би у противном тиме чинили привредни преступ из чл. 650. ст. 1. тач. 6. ЗУР-а односно прекршај из члана 654. ст. 1. тач. 9. ЗУР-а.

У овом ставу јасно се истиче да упис конституисања основне организације удруженог рада у судски регистар има конститутиван значај само за способност закључивања уговора у правном промету. Овај упис, међутим, нема значај конститутивног елемента за конституисање основне организације удруженог рада, које се врши ван суда у самој основној организацији удруженог рада (упоредити са ставом изложеним под 1). То значи да основна организација удруженог рада после завршеног конституисања мора да упише то конституисање у судски регистар, да би могла да ступа у правни промет. До тог момента она је конституисана, али не може и да закључује уговоре у правном промету.

ПРОЦЕСНО И МАТЕРИЈАЛНО ПРАВО

а) Извршење против радне организације

8. Да ли се извршна исправа против радне организације може извршити против ООУР-а у њеном саставу, ако је до организовања и конституисања ООУР-а дошло у току парничног поступка (од подношења тужбе до закључења главне расправе)?

На основу извршне исправе донете против радне организације може се спровести извршење против ООУР-а у њеном саставу, ако је до организовања и конституисања ООУР-а дошло у току парнице.

Основни смисао овог става је у генералном начелу Закона о удруженом раду од 1976. године, да самоуправно организовање у радној организацији не може да доведе у питање одговорност за обавезе радне организације према трећим лицима. Трећа лица, у случају оваквих промена у организовању у радној организацији, морају да буду потпуно заштићена и њихов се положај не сме због тих околности отежати.

9. Ако обавеза у извршној исправи гласи на страну валуту, а дужник нема на свом девизном рачуну средства у тој валути и поверилац стави предлог да дужник своју обавезу исплати у динарским средствима, по којем курсу треба страну валуту конвертовати у динарска средства?

Страну валуту треба обрачунати у динарска средства према курсу важећем на дан исплате (чл. 206. ст. 1. Закона о извршном поступку).

У овом ставу се прецизира дан по коме се има узети важећи курс за конверзију девизних средстава у динарска средства.

б) Стечајни поступак — принудно поравнање

10. Самоуправним споразумом о удруживању у радну организацију предвиђена је неограничена солидарна одговорност између ООУР-а као и оних за обавезе радне организације. У току пословне године све основне организације осим једне завршиле су годину са губитком. Основна организација која је пословала без губитка издвојила се из радне организације и удружила се са другом организацијом удруженог рада. Радна организација и основне организације које су пословале са губитком закључиле су принудно поравнање са повериоцима на основу кога су се обавезале да у року од две године исплате повериоцима 60% од утврђених потраживања.

Да ли се закључено принудно поравнање односи и на ону основну организацију која се издвојила пре закључивања принудног поравнања а која солидарно одговара за обавезе основних организација и која није учествовала у поступку принудног поравнања, и да ли се потраживање може наплатити од издвојене основне организације удруженог рада у пуном износу?

Закључено принудно поравнање делује према свим солидарним обвезницима па и према основној организацији удруженог рада која се издвојила из радне организације пре закључивања принудног поравнања и која није учествовала у поступку принудног поравнања. Ова основна организација одговара за обавезе основних организација као солидарни дужник до висине од 60% од утврђених потраживања и то под istim условима као и главни дужник.

Овај став је под великим знаком питања, јер се, у ствари, противи основним начелима пасивне солидарности и правној природи правног дејства принудног поравнања. По овом ставу би произишао да се принудним поравнањем отпусти део дуга преко квоте поравнања, јер би се само тако могло објаснити и правно дејство према солидарним дужницима. Принудним поравнањем се, међутим,

не врши отпуштање дуга, него се преиначује садржина обавезе, претварањем дела обавезе преко квоте поравнања из цивилне у природну обавезу. Обавеза се, дакле, у том делу не гаси, него се само преиначује њена садржина према условима поравнања. Стога, принудно поравнање не може да има правно дејство према солидарним дужницима. Сврха пасивне солидарности је обезбеђење испуњења дужникове обавезе у свим околностима, па и у случају инсолвентности дужника. У тим околностима се сврха пасивне солидарности најизразитије испољава. Осим тога, сврха принудног поравнања је да се ослободи дела обавезе само инсолвентни дужник, али не и остали солидарни дужници, који могу да буду солвентни. Овај став је у супротности и са одредбом чл. 418. Закона о облигационим односима од 1978. године, у којој је регулисано да поравнање које је закључио један од солидарних дужника са повериоцима нема правног дејства према осталим дужницима. Изложени став ће очигледно морати да се мења, јер је и у новом Закону о санацији и престанку организација удруженог рада од 1980. године, који је донет после овог става а ступа на снагу 31. децембра 1980. године, у одредби чл. 120. ст. 2. предвиђено да принудно поравнање нема правно дејство према солидарним дужницима (регресним обвезницима).

11. Да ли се над основном организацијом удруженог рада чија је одлука о организовању постала пуноважна, а која се још није конституисала, може отворити поступак стечаја?

Над основном организацијом удруженог рада чија је одлука о организовању постала пуноважна, а која се није конституисала, не може се отворити стечај. Међутим, стечај отворен над радном организацијом, у којој је организована ова основна организација, која се није конституисала, обухвата и ову основну организацију

Овај став се заснива на околности да средства нове основне организације удруженог рада још ни-

су опредељена и идентификована, у односу на остали део просте радне организације, односно основне организације удруженог рада у којој се ова организација, па је без значаја то што је одлука о организовању пуноважна.

III

ПРИВРЕДНИ ПРЕСТУПИ

а) Процесно право

12. Како поступити у случају када јавни тужилац у захтеву за покретање поступка за одузимање имовинске користи у смислу чл. 140 ЗОПП не наведе правно лице на које су прешле обавезе правног лица које је престало постојати и када предложи да се вештачењем утврди то правно лице, да ли одбити оптужбу или јавном тужиоцу дати рок у коме је дужан да означи правно лице и наведе износ имовинске користи?

У конкретном случају суд ће у смислу чл. 76. ст. 3. ЗКП-а у вези чл. 56. ЗОПП позвати јавног тужиоца да у одређеном року исправи захтев, а ако овај то не учини, онда ће се такав поднесак по протеку рока одбацити као неуредан.

Иначе не би требало прихватити захтев јавног тужиоца да се вештачењем утврди правно лице на кога су прешле обавезе правног лица које је престало да постоји.

б) Материјално право

13. Да ли је организација удруженог рада одговорна за привредни преступ ако у време његовог извршења није била уписана у судски регистар?

Организација удруженог рада одговара за привредни преступ без обзира на упис у судски регистар.

Смисао ове одредбе је да организација удруженог рада не стиче правни субјективитет уписом конституисања у судски регистар, него конституисањем (остваривањем конститутивних радњи), које се

врше ван суда у организацији удруженог рада. Уписом конституи-сања у судски регистар стиче се способност ступања у правни про-мет.

14. Да ли има привредног преступа из чл. 650. ст. 1. тачка 1. ЗУР-а ако организација удруженог рада која обавља послове промета робе и услуга на велико, пропусти да при трајној сарадњи закључи са-моуправни споразум са другом ор-ганизацијом удруженог рада која се бави истим пословима?

У описаној радњи не постоји привредни преступ. Под појмом „Друга организација удруженог ра-да” у смислу наведене одредбе не сматра се организација која се бави прометом роба и услуга на велико са којом би организација удруженог рада која се бави ис-тим пословима морала да закључи самоуправни споразум у смислу чл. 72. ст. 5. ЗУР-а. Упућујућа од-редба овог члана забрањује ор-ганизацијама удруженог рада бавље-ње пословима промета роба и усл-

га на велико, ако нису закључиле самоуправни споразум са произ-водним и другим организацијама са којима трајније послује, из чега се изводи закључак да се та њихова обавеза не односи и на организаци-је удруженог рада које се такође баве пословима промета робе и ус-луга на велико. Ово произилази из одредбе чл. 587. ст. 2. ЗУР-а којом је утврђено да се не сматрају са-моуправним споразумима правни послови које учесници споразума закључују међусобно или са тре-ћим лицима у промету робе и услу-га без учешћа уговорних страна у оствареном дохотку и заједничком спошењу ризика (уговор о прода-ји, о зајму, о грађењу, о превозу и сл.).

У овом ставу се јасно упућује да је за обављање промета робе и ус-луга на велико услов повезивање производних и прометних органи-зација удруженог рада, а не про-метних организација удруженог ра-да међусобно.

Приредио:
Др Јован Гучуња

САОПШТЕЊА

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора, одржаној 10. октобра 1980. године, донета су следећа решења:

1) Узет је на знање извештај председника и секретара Управног одбора о раду органа Коморе између две седнице.

2) Узет је на знање извештај благајника Управног одбора да је са даном 10. октобар 1980. године на име обавезног доприноса за уређење Адвокатске коморе Војводине уплаћено укупно 579.575.— динара, од 319 адвоката 222 адвоката уплатило је напред наведени износ. Према евиденцији књиговодства 70 адвоката уплатило је прву рату, 53 адвоката уплатило је прву и другу рату, 79 адвоката уплатило је обавезни допринос за целу годину, 14 адвоката уплатило је другу или само трећу рату, 6 адвоката уплатило је делимично једну рату, док 97 адвоката није уплатило ништа на име обавезног доприноса, па је Управни одбор наложио књиговодству Коморе да свим адвокатима који нису измирили доспеле обавезе на име обавезног доприноса пошаље опомене.

3) Након извештаја благајника о стању финансијских средстава Адвокатске коморе Војводине за редовно пословање Коморе, Управни одбор је наложио књиговодству Коморе да свим дужницима достави опомене ради измирења материјалних обавеза према Комори које проистичу из чланства, а за редовно пословање Адвокатске коморе Војводине.

4) Управни одбор прихватио је предлог Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије да се прослава Савеза одржи 14. и 15. новембра 1980. године.

5) Управни одбор задужио је администрацију Коморе да од Општинских организација адвоката прикупи информацију о знању страних језика адвоката, а који би били вољни да заступају стране фирме у питањима наплаћивања у Југославији и другим сличним правним пословима.

6) Управни одбор узео је на знање извештај др Лошонц Аурела, председника Комисије за међународне везе, о току састанка представника наше Коморе са делегацијом Адвокатске коморе у Кечкемету. Тема састанка била је: „Право и равноправно коришћење језика народа и народности у поступку”.

7) Управни одбор задужио је Комисију за праћење спровођења Друштвеног договора, Комисију за прописе и правну праксу и Комисију за сарадњу са СИЗ-ом пензијског и инвалидског осигурања да до следеће седнице доставе писмени материјал који ће се разматрати на одговарајућој секцији Покрајинске конференције Социјалистичког савеза.

8) Управни одбор узео је на знање извештај секретара Милић Томислава, да је од стране Адвокатске коморе Војводине са Новосадском топланом потписан уговор за извођење прикључка за вреловодну мрежу и топлотну подстаницу за објект Адвокатске коморе Војводине, Змај Јовина бр. 20.

9) Решењем број 215/80. уписује се у Именик адвоката Шалаи Тибор са седиштем адвокатске канцеларије у Чантавиру, М. Тита бр. 29, са даном 11. октобар 1980. године.

10) Решењем број 221/80. уписује се у Именик адвоката Мијовић Миодраг са седиштем адвокатске канцеларије у Ковину, Трг ослобођења бр. 16 са даном 1. новембар 1980. године.

11) Решењем број 224/80. уписује се у Именик адвоката Радојчић Иван са седиштем адвокатске канцеларије у Србобрану, Караборјева бр. 34 са даном 1. новембар 1980. године.

12) Решењем број 229/80. уписује се у Именик адвоката Плачков Мирјана са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду.

13) Решењем број 240/80. уписује се у Именик адвоката Перкућин Миодраг са седиштем адвокатске канцеларије у Чоки, М. Тита бр. 17 са даном 1. новембар 1980. године.

14) Решењем број 249/80. уписује се у Именик адвоката Романовић Трајан са седиштем канцеларије у Алибунару.

15) Решењем број 252/80. уписује се у Именик адвоката Стеван Тиквицки са седиштем канцеларије у Кањижи, Ул. ЈНА бр. 5 са даном 1. новембар 1980. године.

16) Решењем број 251/80. уписује се у Именик адвокатских приправника Јовановић Зоран, са адвокатско-приправничком вежбом код Перваз Јована, адвоката у Новом Саду, Матице српске бр. 6. Адвокатско-приправничка вежба тече од 10. октобра 1980. године.

17) Решењем број 225/80. наложено је књиговодству Коморе да изврши обрачун посмртнине иза преминулог Плавшић Миливоја, адвоката у пензији из Сенте, који је умро 29. VIII 1980. године, и посмртнину исплати супрузи преминулог Плавшић Милки из Сенте, М. Тита бр. 7—9.

18) Решењем број 242/80. наложено је књиговодству Коморе да изврши обрачун посмртнине иза преминулог Павковић Паје, адвоката у пензији из Зрењанина, који је умро 6. IX 1980. године, и посмртнину исплати супрузи преминулог Павковић Велинки из Зрењанина, Цара Душана бр. 40.

19) Решењем број 217/80. брише се из Именика адвоката Перић Веселин, адвокат у Новом Бечеју, са даном 31. VIII 1980. године, због пензионисања. За преузимаоца одређује се Фурдуновић Чедомир, адвокат у Новом Бечеју, Трг ослобођења бр. 20. Узет је на знање извештај Перић Веселина да задржава чланство у Фонду посмртнине.

20) Решењем број 245/80. брише се из Именика адвоката Михаило Поповић, адвокат у Зрењанину, са даном 30. IX 1980. године, због пензионисања. Мимоилази се одређивање преузимаоца, јер нема недовршених предмета.

21) Решењем број 247/80. брише се из Именика адвоката Молнар др Лајош, адвокат у Ади, са даном 30. IX 1980. године, због пензионисања. Мимоилази се одређивање преузимаоца, јер нема недовршених предмета. Узето је на знање да задржава чланство у Фонду посмртнине.

22) Решењем број 220/80. оболелом адвокату Попов Василију из Зрењанина, за привременог заменика одређен је Коста Николић, адвокат у Зрењанину, Гундулићева бр. 19.

23) Решењем број 231/80. Комленовић Вељко, адвокат у Новом Саду, разрешен је дужности преузимаатеља адвокатске канцеларије Бошковић Весне, бившег адвоката у Новом Саду, која му је одређена решењем Адвокатске коморе Војводине број 159/80. од 3. јула 1980. године, а за преузимаатеља одређен је Марков Мирослав, адвокат у Новом Саду, Народних хероја бр. 5.

Управни одбор
Адвокатске коморе Војводине

НЕКРОЛОГ

Др ЛУКА ПЕТОШЕВИЋ

Дана 1. VII 1980. умро је др Лука Петошевић, адвокат у Старој Пазови.

Лука Петошевић је рођен 19. октобра 1908. године у Карловчићу (Срем). Гимназију учио у Земуну, а право у Загребу, где је дипломирао 1932, а докторирао 16. V 1933. године. Приправничку праксу обављао у Земуну. Адвокатски испит положио у Загребу 1939. године.

Запошљава се у Државној хипотекарној банци у Београду, где је радио дуже време као шеф Правног одељења. После рата враћа се у Срем, у Стару Пазову, где 1950. године отвара адвокатску канцеларију, коју води све до смрти.

Др Лука Петошевић био је правник солидне спреме, широке опште културе, а као човек и адвокат, озбиљан, савестан и марљив. Уживао је леп глас у средини где је читавих тридесет година обављао адвокатске послове, којима је посветио све своје снаге.

Смрћу Луке Петошевића адвокатура је изгубила врсног посленика.

М. Б.

Др МИЛАН ЛАЗИЋ

У Новом Саду је 18. јуна 1980. године преминуо др Милан Лазић, пензионисани адвокат из Новог Сада.

Др Милан Лазић је рођен у Србобрану 3. новембра 1901. године. Гимназију учио у Врбасу и Новом Саду, где је матурирао. Правни факултет завршио у Загребу са академским степеном доктора права 1928. године. Адвокатско-приправничку праксу обављао у Н. Саду и Србобрану. Адвокатски испит положио у Новом Саду 1935. године.

Отвара адвокатску канцеларију у Србобрану 1935. године, коју води све до 6. априла 1941. године. Рат га је затекао на војној дужности као резервног официра, а по слому југословенске краљевске војске враћа се у Србобран. За време окупације прогањан и затваран, узиман више пута за таоца, коначно се склања у Нови Сад, где га је затекло ослобођење. У Новом Саду отвара адвокатску канцеларију 1945. године, коју води све до пензионисања 1969. године.

Др Милан Лазић у млађим данима активно се бавио спортом (лака атлетика, тенис, фудбал) са запаженим резултатима, а касније радио у разним спортским организацијама, као спортски функционер. Много је учинио за унапређење спорта у Србобрану. Био је човек веселе нарави, отворен, дружељубив. Имао је велики круг пријатеља. Као адвокат претежно се бавио цивилним правом, с високим степеном стручности.

Смрћу Милана Лазића-„Вране” нестало је из редова адвоката старије генерације драг и вољен човек и колега.

М. Б.

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

- Др Бранко Петрић, *Методика, терминологија и језик одлука у кривичном поступку* — — — — — 1
- Лида Бајић, *Поједине разлике у инкриминисању силовања у новом југословенском кривичном законодавству* — — 31

ПРИКАЗ

- С. Трива — В. Белајец — М. Дика: *Судско извршно право* (Др Никола Воргић) — — — — — 46

ПРАВНА ПРАКСА

- Заједнички ставови републичких и покрајинских судова* (Др Јован Гуцуња) — — — — — 48

САОПШТЕЊА

- Из седнице Управног одбора* — — — — — 55

НЕКРОЛОГ

- Др Лука Петгошевић (М. Б.) — — — — — 58
- Др Милан Лазић (М. Б.) — — — — — 59

Уређивачки савет:

Председник:

Никола Вујашиковић
судија Врховног суда Војводине

Светозар Дракулић, заменик јавног правобраниоца Војводине, *Антоније Борић*, саветник покрајинског секретара за правосудје и општу управу, *Никола Јеловац*, адвокат у Сомбору, *Васа Калишки*, адвокат у Панчеву, *Жива Коњевић*, шеф Службе за скупштинске послове Привредне коморе Војводине, *Војислав Маринков*, адвокат у Вршцу, *др Љубиша Милошевић*, редовни професор Правног факултета у Н. Саду, *Душан Мићић*, секретар Покрајинског друштвеног правобраниоца самоуправљања, *Светозар Николић*, судија Врховног суда Војводине, *Милан Рапајић*, адвокат у Новом Саду, *Војислав Рашиовић*, адвокат у Сремској Митровици, *Ласло Цабафи*, адвокат у Зрењанину, *др Петар Шарчевић*, доцент Правног факултета на Риједи, *Душан Шипка*, стручно-политички сарадник у Покрајинској конференцији ССРН Војводине

Уређивачки одбор:

Главни и одговорни уредник:

Сава Савић
адвокат у Новом Саду

Борђе Вебер, адвокат у Новом Саду, *Светозар Добросављевић*, судија Општинског суда у Новом Саду, *Мирослав Здељар*, адвокат у Новом Саду, *Живко Киселички*, судија Вишег суда у Новом Саду.

Технички уредник:

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/І. — Телефон: 29-459. Годишња претплата 360.— дин. за иностранство двоструки износ. Цена једног броја 35.— дин.
Тек. рачун 65700-678-2047. Рукописи се не враћају.

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САНВ бр. 418—185 од 23. маја 1973. године, *Гласник* је стручна публикација ослобођена основног и посебног пореза на промет.

РО штампарија „Будућност“, Шумадијска 12, Нови Сад

